RETTENS DOM (Anden Afdeling)

7. juli 1994 *

I sag T-43/92,

Dunlop Slazenger International Ltd, Leatherhead (Det Forenede Kongerige), ved Barrister Nicholas Green for Solicitors John Boyce og Richard Brent, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokat Jean Hoss, 15, côte d'Eich,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Berend-Jan Drijber, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget, bistået af Solicitor Scott Crosby, og med valgt adresse i Luxembourg hos Georgios Kremlis, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagner-Centret, Kirchberg,

sagsøgt,

* Processprog: engelsk.

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning 92/261/EØF af 18. marts 1992 om en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/32.290 — Newitt/Dunlop Slazenger International m.fl., EFT L 131, s. 32),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Anden Afdeling)

sammensat af præsidenten, J. L. Cruz Vilaça, og dommerne C. P. Briët, A. Kalogeropoulos, D. P. M. Barrington og J. Biancarelli,

justitssekretær: H. Jung,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter mundtlig forhandling den 14. december 1993,

afsagt følgende

Dom

Sagens faktiske omstændigheder

1 Nærværende sag vedrører en påstand om annullation af Kommissionens beslutning 92/261/EØF af 18. marts 1992 om en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/32.290 — Newitt/Dunlop Slazenger International m.fl., EFT L 131,

s. 32, herefter benævnt »beslutningen«), hvori det fastslås, at Dunlop Slazenger International Ltd (herefter benævnt »DSI« har overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, idet selskabet i sine forretningsforbindelser med sine kunder har indført et generelt eksportforbud for sine produkter og sammen med nogle af selskabets eneforhandlere har iværksat forskellige foranstaltninger med henblik på at sikre overholdelsen af det generelle eksportforbud. Endvidere pålægges der i beslutningen DSI et bøde på 5 mio. ECU. Sagsøgeren har endvidere nedlagt påstand om ophævelse eller subsidiært nedsættelse af denne bøde.

Klagen

2 DSI, som er et engelsk selskab, drev indtil november 1984 virksomhed, først under navnet »International Sports Company Limited«, derefter »Dunlop Slazengers Limited«. I marts 1985 blev DSI overtaget af BTR plc-koncernen (herefter benævnt »BTR«) i forbindelse med dennes overtagelse af Dunlop Holdings plc, og DSI forestår i denne koncern produktionen og salget af sportsartikler på verdensplan.

3 Den 18. marts 1987 indgav Newitt & Co. Ltd (herefter benævnt »Newitt«), som også er et engelsk selskab, der sælger sportsartikler en gros og en detail, en klage til Kommissionen over DSI for overtrædelse af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, og artikel 86.

4 Newitt anførte i klagen, at selskabet af DSI i Det Forenede Kongerige købte en lang række sportsartikler, hovedsagelig tennis- og squashbolde, som det herefter videresolgte på samme marked eller eksporterede i store partier til andre EF-lande, navnlig Nederlandene. Newitt anførte endvidere, at DSI ved forskellige foranstaltninger, særligt med hensyn til priser, forhindrede eksport til andre EF-lande, hvor DSI har eneforhandlere, som selskabet herved sikrede en absolut territorial beskyt-

telse. Ifølge klageren var formålet med de anfægtede foranstaltninger at gøre det muligt for DSI at opdele fællesmarkedet og at kontrollere priserne. Endvidere var det Newitt's opfattelse, at DSI på grund af selskabets dominerende stilling på markedet for tennis- og squashbolde ligeledes overtrådte traktatens artikel 86.

Den administrative procedure ved Kommissionen

5 Den 23. juni 1987 fremsendte Kommissionen klagen til DSI, som ved skrivelse af 12. august 1987 opfordrede sine eneforhandlere til ikke uden først at have spurgt selskabet at besvare Kommissionens eventuelle spørgsmål. Herefter fremsendte Kommissionen ved skrivelse af 20. oktober 1987 en advarsel til DSI, hvori den gjorde opmærksomhed på de påståede overtrædelsers grovhed og opfordrede selskabet til, såfremt det faktisk havde gjort sig skyldigt i de påståede konkurrencebegrænsende handlinger, straks at ophøre hermed.

6 Den 3. og 4. november 1988 foretog Kommissionen kontrolundersøgelser hos DSI's eneforhandler i Benelux-landene af varer af mærket Dunlop, All Weather Sports BV (herefter benævnt »AWS«) og hos Pinguin Sports BV (herefter benævnt »Pinguin«), som er DSI's eneforhandler i Nederlandene af varer af mærket Slazenger.

7 Den 7. maj 1990 besluttede Kommissionen at indlede en procedure, og den 29. maj 1990 fremsendte den en meddelelse om klagepunkter til DSI, AWS og Pinguin.

8 DSI og AWS fremsendte den 16., hhv. den 31. juli 1990 deres skriftlige bemærkninger til meddelelsen om klagepunkter, og ved høringen den 5. oktober 1990 fremsatte de deres mundtlige bemærkninger. Pinguin har ikke udtalt sig i anledning af meddelelsen om klagepunkter.

9 DSI har i sit svar og sine mundtlige bemærkninger erkendt og beklaget visse af de foranstaltninger, Kommissionen har beskyldt selskabet for at have truffet. AWS har erkendt rigtigheden af de faktiske omstændigheder, der er nævnt i meddelelsen om klagepunkter, men har bestridt, at disse — med nogle få undtagelser — kan udgøre overtrædelser af traktatens artikel 85.

10 Den 12. december 1990 fremsendte DSI til Kommissionen de nye instrukser, selskabet havde udsendt til sit personale med henblik på at overholde konkurrencereglerne, og den 22. januar 1991 fremsendte DSI et eksemplar af den nye standardkontrakt mellem selskabet og dets forhandlere.

Beslutningen

11 Den 18. marts 1992 vedtog Kommissionen en beslutning, hvori det fastslås, at DSI's eneforhandlingsaftaler indeholder en ikke-skriftlig klausul om, at DSI forpligter sig til at sikre sine eneforhandlere absolut territorial beskyttelse, og at der med henblik herpå i de salgskontrakter, DSI indgår med sine sælgere og eneforhandlere, findes en ligeledes ikke-skriftlig salgsbetingelse, som forbyder dem at eksportere til andre eneforhandleres områder i Fællesskabet.

12 Endvidere fastslog Kommissionen i beslutningen, at DSI i samarbejde med AWS og Pinguin havde vedtaget en række foranstaltninger vedrørende tennis- og squashbolde, tennisketsjere og golfudstyr med det samme formål for øje, nemlig at undgå paralleleksport. Disse foranstaltninger bestod for det første i, at DSI havde nægtet at levere sine produkter til klageren, Newitt, dels direkte, dels indirekte gennem sit datterselskab i USA, i oktober 1986, i juni 1987 og i 1988. For det andet blev der truffet prismæssige foranstaltninger over for Newitt og andre forhandlere i Det Forenede Kongerige, således at de ikke var konkurrencedygtige ved eksport til

markederne i de øvrige medlemsstater. For det tredje bestod foranstaltningerne i opkøb af parallelt eksporterede varer, og for det fjerde i mærkning af DSI's produkter, således at parallelimporterede produkter kunne identificeres og parallelimporten derved begrænses, samt endelig blev det nederlandske tennisforbunds betegnelse kun påtrykt visse af DSI's produkter med det formål at fremhæve DSI's net af eneforhandlere.

13 Ifølge beslutningen (70. betragtning) begyndte overtrædelserne i 1977 og ophørte først i 1990, dog med undtagelse af de prismæssige foranstaltninger. Eksportforbuddet påvirkede på grund af sit formål og sin generelle karakter i særlig grad samhandelen mellem medlemsstaterne, også når henses til DSI's betydning på markederne for sportsartikler. I 1989 havde selskabet således 39% af markedet for »First Grade«-tennisbolde og i gennemsnit 63% af markedet for squashbolde samt en stærk position på markedet for tennisketsjere og golfudstyr. For så vidt angår de andre foranstaltninger, DSI havde truffet, og som ligeledes havde til formål at hindre samhandelen mellem medlemsstaterne, gjorde disse foranstaltninger det i mange tilfælde muligt at undgå indførsler eller at fjerne deres virkning på priserne samt fuldstændigt at udelukke, at Newitt overhovedet kunne foretage eksport til andre medlemsstater, og sandsynligvis også at andre forhandlere i Det Forenede Kongerige kunne foretage paralleleksport.

14 DSI's eneforhandlingsaftaler er ifølge beslutningen ikke omfattet af artikel 1 i Kommissionens forordning (EØF) nr. 1983/83 af 22. juni 1983 om anvendelse af traktatens artikel 85, stk. 3, på kategorier af eneforhandlingsaftaler (EFT L 173, s. 1, herefter benævnt »forordning nr. 1983/83«), da der i disse pålægges aftaleparterne forpligtelser, der begrænser konkurrencen i et omfang, der går ud over de i henhold til nævnte forordnings artikel 2 tilladte begrænsninger, og da de bl.a. er ledsaget af en ikke-skriftlig klausul om absolut territorial beskyttelse. Udmøntningen af disse aftaler indebærer endvidere forskellige former for samordnet praksis, som falder ind under artikel 3, litra d), i denne forordning. Hertil kommer, at aftalerne ikke var blevet anmeldt til Kommissionen og derfor ikke kunne omfattes af en individuel fritagelse, som endvidere ikke ville være blevet givet.

15 Ud over at der var tale om alvorlige og langvarige overtrædelser, skal der ifølge beslutningen endelig også tages hensyn til DSI's adfærd efter meddelelsen om klagepunkter. Selskabet udsendte således den 12. august 1987 en skrivelse til sine eneforhandlere, hvori det anmodede dem om ikke uden først at have spurgt selskabet at besvare Kommissionens eventuelle spørgsmål. Endvidere traf DSI først sent foranstaltninger med henblik på at rette sig efter konkurrencereglerne, idet selskabet først i januar 1991 orienterede sine eneforhandlere om, at de kunne acceptere ordrer beregnet på eksport i Fællesskabet, og selskabet tilkendegav samtidig, at det fortsat agtede at benytte et differentieret pris- og rabatsystem over for sine eneforhandlere (69. betragtning til beslutningen).

16 Kommissionen vedtog på baggrund heraf den anfægtede beslutning, der lyder således:

»Artikel 1

Dunlop Slazenger International Ltd har overtrådt EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, idet virksomheden i sine forretningsforbindelser med sine kunder har indført et generelt eksportforbud for sine produkter med det formål at beskytte sit net af eneforhandlere og har iværksat forskellige foranstaltninger for visse af produkterne (tennis- og squashbolde, tennisketsjere, golfudstyr) for at håndhæve dette eksportforbud — leveringsstop, prismæssige afskrækningsforanstaltninger, mærkning og kontrol af eksporterede produkter, opkøb af eksporterede produkter, diskriminatorisk anvendelse af officielle betegnelser.

All Weather Sports International BV har overtrådt artikel 85, stk. 1, ved for så vidt angår Dunlop-produkter at have tilskyndet til og deltaget i gennemførelsen af disse foranstaltninger i Nederlandene.

Pinguin Sports BV har overtrådt artikel 85, stk. 1, ved for så vidt angår Slazenger-produkter at have tilskyndet til gennemførelsen af sådanne foranstaltninger i Nederlandene.

Artikel 2

For de i artikel 1 beskrevne overtrædelser pålægges der Dunlop Slazenger International Ltd en bøde på 5 mio. ECU, og All Weather Sports Benelux BV (som har overtaget aktiverne i All Weather Sports BV) pålægges en bøde på 150 000 ECU.«

Retsforhandlingerne

17 DSI har herefter ved stævning registreret på Rettens Justitskontor den 30. maj 1992 anlagt nærværende sag.

18 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (Anden Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling og har med henblik på sagens tilrettelæggelse anmodet parterne om at besvare nogle skriftlige spørgsmål. Endvidere har Retten anmodet Kommissionen om at fremlægge visse dokumenter. Parterne afgav mundtlige indlæg og besvarede Rettens spørgsmål i retsmødet den 14. december 1993.

Parternes påstande

19 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

— Beslutningen annulleres, for så vidt den vedrører DSI.

— Den bøde, der ved beslutningen er pålagt DSI, ophæves eller nedsættes.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

— Kommissionen tilpligtes at erstatte DSI de udgifter, selskabet har afholdt i forbindelse med sikkerhedsstillelse for betaling af bøden.

20 Sagsøgte har nedlagt følgende påstande:

— Påstanden om, at Kommissionen tilpligtes at erstatte DSI de udgifter, selskabet har afholdt i forbindelse med sikkerhedsstillelse for betaling af bøden, afvises.

— I øvrigt frifindes sagsøgte.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Påstanden om annullation af beslutningen

Formmangler ved beslutningens tilblivelse og meddelelse

21 Med hensyn til formmangler ved beslutningens tilblivelse og meddelelse har sagsøgeren påberåbt sig tre anbringender. Sagsøgeren har for det første gjort gældende, at reglerne for beslutningens stadfæstelse og meddelelsen af denne til sagsøgeren ikke er blevet overholdt, for det andet, at beslutningen ikke er blevet vedtaget i overensstemmelse med gældende regler, idet Kommissionen ikke selvstændigt har kunnet træffe en beslutning, og endelig er princippet om ret til kontradiktion blevet tilsidesat, idet Kommissionen ikke i beslutningen har nævnt visse dokumenter, som den påberåber sig i svarskriftet.

Det første anbringende om tilsidesættelse af reglerne for beslutningens stadfæstelse og meddelelse

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

22 Sagsøgeren har med henvisning til Rettens dom af 27. februar 1992 (forenede sager T-79/89, T-84/89, T-85/89, T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 og T-104/89, BASF m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 315) anført, at beslutningen ikke kan være vedtaget i overensstemmelse med Kommissionens forretningsorden, navnlig artikel 12. Sagsøgeren har anført, at den kopi af beslutningen, som blev meddelt selskabet, ikke var underskrevet af Kommissionens formand, og selv om beslutningen som udgangspunkt skulle have været underskrevet af det kommissionsmedlem, der har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde, var den kopi, der blev meddelt selskabet, ikke underskrevet af denne, men bekræftet af Kommissionens generalsekretær.

23 Kommissionen har anført, at beslutningen blev vedtaget i overensstemmelse med forretningsordenen. Kommissionens formand og generalsekretær underskrev beslutningen i de to originalsprog engelsk og nederlandsk, og fremsendelsesskrivelsen var underskrevet af det kommissionsmedlem, der har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde.

Rettens bemærkninger

24 For det første bemærkes, at for så vidt sagsøgeren har gjort gældende, at beslutningen ikke er blevet vedtaget og underskrevet efter de herom gældende regler, og anfægter rigtigheden af den kopi, der er meddelt selskabet, har sagsøgeren ikke påberåbt sig noget holdepunkt eller nogen bestemt omstændighed til støtte for, at den gyldighedsformodning, der gælder for Fællesskabets retsakter, er afkræftet, hverken for så vidt angår vedtagelsen eller underskrivelsen af beslutningen eller rigtigheden af den kopi, der er meddelt selskabet.

25 For det andet bemærkes, at for så vidt sagsøgeren har gjort gældende, at selve den kopi af beslutningen, der er meddelt selskabet, ikke opfylder de gældende regler, fremgår det af artikel 16, stk. 3, i Kommissionens foreløbige forretningsorden, som var gældende, da beslutningen blev vedtaget, at generalsekretæren »træffer de nødvendige foranstaltninger til at sikre bekendtgørelse af Kommissionens beslutninger ...«. Endvidere er generalsekretæren i henhold til artikel 10 og artikel 12, stk. 1, ansvarlig for registreringen af Kommissionens beslutninger, idet der skal optages referat af de kommissionsmøder, hvori disse beslutninger vedtages, og originalerne til disse skal vedlægges referaterne. Endvidere bemærkes, at det på den kopi af beslutningen, der er meddelt sagsøgeren, er anført: »certified copy« (»kopiens rigtighed bekræftes«), og herefter følger Kommissionens generalsekretærs underskrift og navnet på det kommissionsmedlem, der har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde. Endelig bemærkes, at en beslutning er blevet behørigt meddelt, så snart den er nået frem til adressaten, og denne har haft mulighed for at gøre

sig bekendt med den (Domstolens dom af 21.2.1973, sag 6/72, Europemballage og Continental Can mod Kommissionen, Sml. s. 215, præmis 10, og Rettens dom af 29.5.1991, sag C-12/90, Bayer mod Kommissionen, Sml. II, s. 219), hvorved endvidere bemærkes, at eventuelle fejl med hensyn til meddelelsen af en beslutning ikke har betydning for selve den meddelte retsakts lovlighed (Domstolens domme af 14.7.1972, sag 48/69, ICI mod Kommissionen, Sml. s. 151, org. ref.: Rec. s. 619, præmis 39 og 40, og sag 52/69, Geigy mod Kommissionen, Sml. s. 225, org. ref.: Rec. s. 787, præmis 18), og at der under alle omstændigheder ikke gælder nogen bestemmelse om, at det eksemplar af beslutningen, der meddeles en virksomhed, skal være underskrevet af det kompetente kommissionsmedlem (Domstolens dom af 17.10.1989, forenede sager 97/87, 98/87 og 99/87, Dow Chemical Ibérica m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 3165, præmis 59).

26 Anbringendet må herefter forkastes for så vidt angår begge dets led.

Det andet anbringende om tilsidesættelse af reglerne for vedtagelsen af beslutningen

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

27 Sagsøgeren har anført, at det fremgik af to nyhedstelegrammer af 17. og 18. marts 1992, dvs. dagen før og selve dagen for beslutningens vedtagelse, at DSI ville blive pålagt en bøde for overtrædelse af konkurrencereglerne. Disse telegrammer havde en uheldig indflydelse på de omstændigheder, hvorunder beslutningen blev vedtaget, idet de foregreb denne og således forhindrede, at kommissionsmedlemmerne, hvis uafhængighed blev bragt i fare, kunne vurdere og undersøge sagen korrekt.

28 Kommissionen har anført, at den ikke gav tilladelse til nogen pressemeddelelse, før beslutningen blev vedtaget, og at der ikke på grundlag af de gennemførte undersøgelser har kunnet placeres et ansvar hos nogen tjenestemand. Nyhedstelegrammerne, som alene byggede på formodninger, har ikke kunnet bringe den uafhængighed, Kommissionen som kollegial enhed har, i fare, idet Kommissionens opfattelse alene er kommet til udtryk i selve beslutningen. Anbringendet må derfor forkastes, jf. Domstolens praksis (dom af 14.2.1978, sag 27/76, United Brands mod Kommissionen, Sml. s. 207, præmis 284-288).

Rettens bemærkninger

29 Selv om det antages, at Kommissionen var ansvarlig for, at de oplysninger, der er indeholdt i de af sagsøgeren nævnte nyhedstelegrammer, slap ud — hvilket Kommissionen imidlertid ikke har erkendt, og sagsøgeren ikke har bevist — ville dette under alle omstændigheder ikke have betydning for beslutningens lovlighed. Da sagsøgeren således ikke har godtgjort, at beslutningen ikke ville være blevet vedtaget, eller at den ville have fået et andet indhold, hvis de anfægtede udtalelser ikke var blevet fremsat (ovennævnte dom af 14.2.1978, United Brands mod Kommissionen, præmis 286), eller at Kommissionen ved vedtagelsen af beslutningen »skulle have støttet [denne] på hensyn, der ikke er angivet i den« (Rettens dom af 12.12.1991, T-30/89, Hilti mod Kommissionen, Sml. II, s. 1439, præmis 136), må dette anbringende ligeledes forkastes.

Det tredje anbringende om, at beslutningen er blevet vedtaget efter en ikkeforskriftsmæssig administrativ procedure

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

30 Sagsøgeren har i replikken anført, at Kommissionens svarskrift er vedlagt en række bilag (bilag 9, 13-17 og 20-27), hvoraf de fleste er affattet på nederlandsk, og som

ikke udtrykkeligt er nævnt i beslutningen, selv om de er påberåbt i meddelelsen om klagepunkter. Det er sagsøgerens opfattelse, at princippet om ret til kontradiktion herved er blevet tilsidesat, idet Kommissionen ikke har ret til at påberåbe sig disse dokumenter i svarskriftet, når de ikke er nævnt i beslutningen, navnlig fordi sagsøgeren på grund af den manglende omtale af disse dokumenter i beslutningen havde fået det indtryk, at den forklaring, selskabet havde givet vedrørende disse under den administrative procedure, havde været tilstrækkelig, og at der var blevet taget hensyn til dem, da beslutningen blev vedtaget.

31 Kommissionen har anført, at for så vidt de pågældende bilag vedrører sagens faktum, er de nævnt i meddelelsen om klagepunkter og fremsendt til sagsøgeren. Som det fremgår af selskabets bemærkninger til meddelelsen, har det ikke gjort indsigelse imod, at visse dokumenter er affattet på nederlandsk, og selskabet har ikke forklaret eller imødegået de beviser, disse dokumenter indeholder. Det er derfor Kommissionens opfattelse, at da sagsøgeren ikke gav nogen forklaring, kunne den med rette udlede heraf, at fremstillingen af sagens faktum i meddelelsen om klagepunkter kunne lægges til grund.

32 Hvad angår de retlige principper har Kommissionen anført, at den fuldt ud har overholdt artikel 4 i sin forordning nr. 99/63/EØF af 25. juli 1963 om udtalelser i henhold til artikel 19, stk. 1 og 2, i Rådets forordning nr. 17 (EFT 1963-1964, s. 42, herefter benævnt »forordning nr. 99/63«) og Domstolens praksis. Kommissionen har således i beslutningen kun behandlet de klagepunkter og de faktiske omstændigheder, som DSI har kunnet udtale sig om, på grundlag af de omhandlede dokumenter, som alle er nævnt i meddelelsen om klagepunkter og påberåbt enkeltvis eller samlet flere gange i beslutningen, således at sagsøgeren burde have mulighed for at kontrollere, om de er korrekte. I øvrigt er Kommissionen ikke forpligtet til særskilt at nævne hvert enkelt dokument i beslutningen (Domstolens dom af 15.7.1970, sag 41/69, ACF Chemiefarma mod Kommissionen, Sml. 1970, s. 107, org. ref.: Rec. s. 661, af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, Van Landewyck m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 3125, og af 2.3.1983, sag 7/82, GVL mod Kommissionen, Sml. s. 483). Endelig har Kommissionen anført, at

dokumenterne alene imødegår de argumenter, der er fremført i stævningen, og ikke rejser nye spørgsmål, og da dokumenterne er nødvendige for Rettens efterprøvelse af beslutningen, skal de fremlægges for denne, jf. artikel 43, stk. 4, i procesreglementet.

Rettens bemærkninger

33 For så vidt sagsøgeren med anbringendet rejser spørgsmålet om overholdelse af princippet om ret til kontradiktion og retten til forsvar på dette område som fastslået i artikel 19, stk. 1, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81, herefter benævnt »forordning nr. 17«), og artikel 3 og artikel 7, stk. 1, i forordning nr. 99/63, er der enighed mellem parterne om, at de pågældende dokumenter, som er vedlagt svarskriftet, er nævnt i meddelelsen om klagepunkter af 29. maj 1990, og at de blev fremsendt til sagsøgeren. Selskabet har således haft mulighed for at imødegå de heri indeholdte beviser og at fremsætte sine synspunkter. Sagsøgeren kan således ikke påberåbe sig, at princippet om ret til kontradiktion og retten til forsvar er blevet tilsidesat, idet Kommissionen ikke over for sagsøgeren har anvendt andet bevismateriale end det, selskabet har haft lejlighed til at udtale sig om i overensstemmelse med artikel 4 i forordning nr. 99/63 (Rettens dom af 24.10.1991, sag T-2/89, Petrofina mod Kommissionen, Sml. II, s. 1087, præmis 39, af 10.3.1992, sag T-9/89, Hüls mod Kommissionen, Sml. II, s. 499, og af 9.7.1992, sag T-66/89, Publishers Association mod Kommissionen, Sml. II, s. 1995).

34 For så vidt sagsøgerens anbringende går ud på, at Kommissionen er forpligtet til i beslutningen særskilt at nævne alle de dokumenter, den har anvendt ved vedtagelsen af denne, bemærkes, at det fremgår af retspraksis på dette område, at selv om det i en beslutning skal omtales, hvilke beviser Kommissionen har fundet afgørende, er det ikke nødvendigt, at den udtømmende opregner alt det bevismateriale, den er i besiddelse af, men den kan henvise samlet hertil (ovennævnte dom af 24.10.1991, Petrofina mod Kommissionen, præmis 39).

35 Anbringendet må herefter forkastes.

Beslutningens materielle lovlighed

36 Det fremgår af beslutningens artikel 1, at sagsøgeren i de kontrakter, selskabet har indgået, har pålagt sine medkontrahenter et generelt forbud mod at eksportere aftalevarer (I), og at selskabet har iværksat forskellige foranstaltninger for at sikre, at dette forbud overholdes (II). Sagsøgerens anbringender til støtte for påstanden om annullation af beslutningens artikel 1 og som følge heraf annullation af artikel 2 må vurderes på grundlag af denne inddeling af klagepunkterne.

I — *Det generelle eksportforbud*

37 Sagsøgeren har bestridt, at selskabet har pålagt et generelt eksportforbud (A). Endvidere har selskabet bestridt omfanget og rækkevidden af et sådant forbud (B) og varigheden af den periode, hvori det skulle være blevet pålagt (C).

A — Spørgsmålet, om sagsøgeren har pålagt medkontrahenterne et generelt forbud mod at eksportere aftalevarerne

38 Sagsøgeren har bestridt, at selskabet har pålagt medkontrahenterne et generelt eksportforbud, både i selskabets eneforhandlingsaftaler (a) og i forbindelse med de salgsaftaler, det har indgået (b).

a) Spørgsmålet, om der som led i sagsøgerens eksklusive salgssystem er pålagt et generelt eksportforbud

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

39 Sagsøgeren har anført, at for så vidt det i beslutningen fastslås, at selskabet i sine eksklusive forhandleraftaler indførte et generelt forbud mod eksport af selskabets produkter til lande, hvor det havde eneforhandlere, for at sikre disse en absolut territorial beskyttelse, er beslutningen hverken tilstrækkeligt begrundet eller underbygget af tilstrækkeligt bevismateriale.

40 Ifølge sagsøgeren har Kommissionen for det første fejlagtigt begrænset sin undersøgelse til selskabets to eneforhandlere i Benelux-landene, AWS og Pinguin. Da Kommissionen ikke har gennemført en undersøgelse hos andre forhandlere eller på andre områder end dem, der er nævnt i beslutningen, var der ikke grundlag for at fastslå, at der fandtes et generelt eksportforbud.

41 For det andet har sagsøgeren anført, at de dokumenter, Kommissionen har anvendt som grundlag for at fastslå, at der var tale om et generelt eksportforbud, er skrivelser af 14. december 1977, 5. august 1985, 16. juni 1986 og 15. oktober 1986 til klageren Newitt og ikke skrivelser stilet til eneforhandlerne, som i øvrigt aldrig har erkendt, at der forelå et sådant forbud. Selv om udtalelserne i disse skrivelser — som ensidige udtalelser fremsat af selskabet som producent — efter Domstolens praksis kan anses for et led i en aftale eller samordnet praksis med selskabets eneforhandlere (dom af 25.10.1983, sag 107/82, AEG mod Kommissionen, Sml. s. 3151, og af 17.9.1985, forenede sager 25/84 og 26/84, Ford mod Kommissionen, Sml. s. 2725), har Kommissionen imidlertid ikke godtgjort, at disse udtalelser var et led i ensartet og sammenhængende politik, som fandt anvendelse på andre købere af selskabets produkter, og som generelt var kendetegnende for dets kontraktfor-

hold med eneforhandlerne. Selskabets adfærd havde derfor ikke den »systematiske« karakter, som kræves efter retspraksis på området (ovennævnte dom af 25.10.1983, AEG mod Kommissionen, præmis 39).

42 For det tredje har sagsøgeren anført, at klagerne fra selskabets eneforhandlere, som ifølge beslutningen er bevis for, at der var aftalt et eksportforbud, som sikrede dem mod parallelimport, kun viser, at når eneforhandlernes interesser blev påvirket af DSI's salg til Newitt — som var led i sagsøgerens traditionelle forretningsforbindelse med dette selskab — troede de, at DSI overtrådte de lovlige eksklusivitetsbestemmelser i forhandleraftalerne.

43 Kommissionen har for det første henvist til skrivelsen af 12. august 1987, hvori sagsøgeren anmodede AWS og Pinguin om ikke at besvare de spørgsmål, som Kommissionen måtte stille som led i den iværksatte procedure, uden at have spurgt DSI forinden. Når sagsøgeren har pålagt eneforhandlerne tavshedspligt, kan selskabet ikke længere gøre gældende, at de ikke har erkendt, at deres eneforhandlingsaftaler indeholdt et generelt eksportforbud.

44 For det andet har Kommissionen som bevis for, at der i sagsøgerens eneforhandlingsaftaler fandtes et generelt eksportforbud, henvist til en række skrivelser, som sagsøgeren har fremsendt til Newitt.

45 Den første af disse skrivelser er dateret den 14. december 1977 og fremsendt af sagsøgeren, der på dette tidspunkt drev virksomhed under navnet »Dunlop Sports Company«. Skrivelsen indeholder navnlig følgende sætning: »May I emphasize that this offer is made on the understanding that the goods offered by you will be through your normal retail premises and not for export in bulk to overseas agencies without our prior permission or to other outlets within the UK for resale by companies with whom Dunlop Sports Company do not have a trading account.« (»Jeg vil gerne understrege, at dette tilbud er betinget af, at de varer, som De sælger, sælges gennem Deres normale detailsalgsnet og ikke eksporteres en gros til oversøiske agenter uden vores forudgående tilladelse eller sælges til virksomheder i

Det Forenede Kongerige med henblik på videresalg til virksomheder, som Dunlop Sports Company ikke har forretningsforbindelse med.«)

46 I den anden skrivelse af 5. august 1985 anføres: »I would confirm our export policy as quite simply not allowing shipments to any world market where we have local legal distributor agreements where to supply via a third party would be both a breach of contract and poor commercial practice. In essence all European markets are covered by such agreements ...« (»Jeg vil gerne bekræfte, at vores eksportpolitik ganske enkelt går ud på, at vi ikke tillader eksport til noget marked i verden, hvor vi har officielle lokale forhandleraftaler, og hvor det ville være aftalebrud og i strid med god handelsbrug at levere til tredjemand. I det væsentlige er alle europæiske markeder omfattet af sådanne aftaler ...«)

47 Den tredje skrivelse er dateret den 16. juni 1986, og det anføres heri:

»1) You have agreed to eliminate all direct exporting of Dunlop Slazenger Racket and Specialist Sport products, except those agreed by specific agreement with myself.

2) In the event that you receive any export enquiries for our products, you will pass these leads to us for individual consideration. We may, in certain circumstances, agree to take the business directly — building in an agreed commission for your Company.

[»1) De har accepteret at afholde Dem fra enhver direkte eksport af Dunlop Slazenger Racket- og Specialist Sport-produkter, medmindre der foreligger en udtrykkelig aftale med mig.

2) Hvis De modtager forespørgsler om eksport af vore produkter, henvises disse til os til vurdering i hvert enkelt tilfælde. Vi kan i visse tilfælde acceptere at tage ordren direkte — mod betaling af kommission til Dem.«]

48 I den fjerde skrivelse fra sagsøgeren til Newitt af 15. oktober 1986 anføres: »I thought we had an understanding that any enquiries for export business would be passed directly to me following the arrangements I set out in my letter of 16 June.

Our previous discussions also indicated that we were unlikely to take any direct business in Europe. We anticipated however there may be opportunities in markets such as Africa where we would consider supplying directly with an agreed commission built in for yourselves.« (»Jeg troede, vi havde en aftale om, at enhver forespørgsel om eksport af vore produkter, ville blive henvist direkte til mig efter den fremgangsmåde, der er beskrevet i min skrivelse af 16. juni. Det fremgik også af vore tidligere drøftelser, at vi næppe ville påtage os at sælge direkte i Europa. Vi tænkte imidlertid, at der kunne være muligheder på markeder såsom det afrikanske, hvor vi kunne overveje at levere direkte med en aftalt kommission til Dem.«)

49 Endelig anføres det i en skrivelse af 3. september 1987 fra DSI's moderselskab, BTR, til Newitt's advokater: »b) except where (c) below applies Newitt is and will be entitled to purchase such of DSI's goods as it requires for re-sale at discounts to be negotiated from DSI's home trade price list; the level of those discounts will be those appropriate to Newitt's position in the UK wholesale market; c) where Newitt can procure specific export orders to named customers it will be entitled to buy DSI products at discounts from DSI's export price list the level of such discounts to take account inter alia of the responsibilities borne in the relevant territory by DSI's distributors there (if any);« [»b) medmindre litra c) nedenfor finder anvendelse, er og vil Newitt være berettiget til at købe de af DSI's produkter, som det ønsker til videresalg med de rabatter, som aftales på grundlag af DSI's prislister for indenrigs salg; disse rabatter vil blive fastsat på et niveau, hvorved der tages hensyn til Newitt's stilling på det engelske engrosmarked; c) når Newitt kan fremskaffe konkrete eksportordrer til navngivne kunder, vil selskabet kunne købe DSI-produkter med rabatter på grundlag af DSI's eksportprisliste, hvorved der bl.a. tages hensyn til det mulige ansvar, DSI's forhandlere påtager sig på det pågældende område«].

50 Kommissionen har anført, at disse skrivelser, som udgør et hele, er bevis for, at DSI havde en sammenhængende adfærd og forbød selskabets kunder at eksportere dets produkter uden dets samtykke med henblik på at sikre sine forhandlere en absolut territorial beskyttelse, og skrivelserne viser, at dette forbud blev anvendt generelt på alle de områder, hvor sagsøgeren havde en forhandler.

51 Endelig har Kommissionen anført, at klagerne fra sagsøgerens eneforhandlere, som var fremkaldt af et vist begrænset eksportsalg fra Newitt's side under sagsøgerens kontrol, skal fortolkes på grundlag af den nævnte skrivelse af 14. december 1977 og bekræfter, at der fandtes en forståelse mellem sagsøgeren og selskabets forhandlere om, at de skulle sikres en absolut beskyttelse af den eksklusivitet, de havde på deres respektive områder. Forhandlerne mente således, at sagsøgeren overtrådte en ikke-skriftlig klausul i deres aftale, hvorefter de var beskyttet mod parallelimport. Disse aftaler er ikke omfattet af Kommissionens forordning nr. 67/67/EØF af 22. marts 1967 om anvendelse af traktatens artikel 85, stk. 3, på kategorier af eneforhandlingsaftaler (EFT 1967, s. 9) og forordning nr. 1983/83, og endvidere er de ikke anmeldt, således at de ikke ville kunne opnå en fritagelse efter traktatens artikel 85, stk. 3.

Rettens bemærkninger

52 Det bemærkes indledningsvis, at det fremgår af fast retspraksis, at når en producent vælger at organisere salget af sine produkter gennem en net af autoriserede forhandlere, som er sikret eneforhandling eller et selektivt salgssystem, er det bl.a. en betingelse for, at et sådant system er lovligt efter Fællesskabets konkurrenceregler, at der ikke faktisk eller retligt pålægges de autoriserede forhandlere et forbud mod videresalg af aftalevarerne inden for salgsnettet. Sådanne bestemmelser, der fører til en opdeling af de nationale markeder og således modvirker virkeliggørelsen af et fælles marked, er i sig selv i strid med bestemmelserne i traktatens artikel 85, stk. 1.

53 I denne forbindelse bemærkes, at de af Kommissionen påberåbte skrivelser klart viser, at sagsøgeren havde pålagt sine eneforhandlere et generelt forbud mod reeksport af aftalevarerne. Det fremgår således af det ordvalg, sagsøgeren har anvendt i skrivelsen af 5. august 1985, at selskabets forretningspolitik gik ud på ikke at tillade reeksport til noget nationalt marked i verden, hvor selskabet havde en forhandler. Det fremgår ligeledes af ordvalget i skrivelsen, at denne forretningspolitik navnlig

vedrørte Fællesskabets medlemsstater. Endvidere fremgår det af skrivelsen af 15. oktober 1986, hvori der henvises til tidligere drøftelser, at sagsøgeren »næppe« ville påtage sig at sælge direkte i Europa. Endelig anføres det i skrivelsen af 3. september 1987 til Newitt, at selskabet kun må sælge sagsøgerens produkter, som det kan købe med eksportrabat, når det i anmodningen om denne rabat angiver præcise ordrer, således at de pågældende kunder kan identificeres.

54 Retten finder ikke, at det generelle forbud mod reeksport af sagsøgerens aftalevarer kan henregnes til en ensidig handling fra selskabets side, således at det ikke er omfattet af traktatens artikel 85, stk. 1, der omfatter aftaler, vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder og samordnet praksis. Det bemærkes i denne forbindelse, at et aftalevilkår, som er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, ikke nødvendigvis skal foreligge skriftligt (Domstolens dom af 20.6.1978, sag 28/77, Tepea mod Kommissionen, Sml. s. 1391), men kan indgå stiltiende i en virksomheds kontraktforhold med dens handelspartnere (ovennævnte dom af 25.10.1983, AEG mod Kommissionen, præmis 38).

55 Endvidere bemærkes, at sagsøgeren, der har understreget, at aftalerne med selskabets eneforhandlere ikke indeholdt et eksportforbud, hvorved disse fik en absolut territorial beskyttelse, har erkendt, at eneforhandlerne over for selskabet har klaget, »når de blev påvirket af salg, som var led i selskabets særlige forhold til Newitt«, og at disse klager viser, »at forhandlerne troede, at selskabet overtrådte de lovlige eksklusivitetsbestemmelser i aftalerne« (replikken, punkt 2.3, og sagsøgerens svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten). Retten finder, at når eneforhandlerne fortolkede deres aftale med sagsøgeren således, og når dette sammenholdes med det generelle eksportforbud, som sagsøgeren omtalte i den nævnte skrivelse til Newitt, indebærer det, at der allerede fandtes en stiltiende bestemmelse i

sagsøgerens aftaler med forhandlerne, der sikrede dem en absolut territorial beskyttelse, eller at de accepterede sagsøgerens politik, hvorefter selskabet som fabrikant ikke tillod eksport til noget marked i verden, hvor det havde en forhandler (sagsøgerens skrivelse af 5.8.1985).

56 Forbuddet mod reeksport af sagsøgerens aftalevarer, således som dette fremgår af skrivelsen til Newitt, har således ikke karakter af en ensidig handling fra sagsøgerens side, der som sådan ikke er omfattet af forbuddet i traktatens artikel 85, stk. 1, men er et aftalt forbud, som indgår i sagsøgerens kontraktforhold med selskabets eneforhandlere (jf. ovennævnte dom af 23.10.1983, AEG mod Kommissionen, og af 17.9.1985, Ford mod Kommissionen).

57 Anbringendet om, at Kommissionen ikke har ført tilstrækkeligt bevis for, at der i sagsøgerens eksklusive salgssystem indgik et generelt eksportforbud i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, og at Kommissionen ikke i tilstrækkeligt omfang har begrundet beslutningen på dette punkt, forkastes herefter.

b) Spørgsmålet, om der som led i sagsøgerens salgsaftaler er pålagt et generelt eksportforbud

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

58 Sagsøgeren har anført, at de tre skrivelser til Newitt af 14. december 1977, 5. august 1985 og 16. juni 1986 ikke godtgør, at der fandtes en aftale, hverken med Newitt eller nogen anden af selskabets kunder. Skrivelserne kan højst fortolkes som et forsøg på at pålægge en af selskabets kunder, Newitt, et eksportforbud, som dette selskab i øvrigt ikke accepterede. Det er derfor rent spekulativt og

utilstrækkeligt begrundet, når Kommissionen gør gældende, at der fandtes en stiltiende betingelse i sagsøgerens salgsaftaler, idet det ikke er bevist, at andre kunder accepterede eller anerkendte en sådan stiltiende betingelse i deres aftaler.

59 Kommissionen har anført, at hvis det anerkendes, at der fandtes et eksportforbud i sagsøgerens eksklusive salgssystem, må det også anerkendes, at der fandtes en betingelse om forbud mod al eksport i selskabets salgsaftaler. Kommissionen har i denne forbindelse henvist til sagsøgerens skrivelse af 5. august 1985, hvori det over for Newitt præciseres, at sagsøgerens eksportpolitik var til hinder for, at tredjemand sælger til en af forhandlernes område, idet dette ville være »aftalebrud«. Endvidere fremgår det af et referat, dateret den 28. maj 1986, af et møde mellem DSI og AWS den 15. og 16. maj 1986, at sagsøgeren anmodede AWS om ikke at eksportere squashbolde til Det Forenede Kongerige, for at forskellen mellem priserne i Det Forenede Kongerige og i Nederlandene kunne opretholdes. Dette er et yderligere bevis for, at sagsøgeren anvendte en politik med absolut territorial beskyttelse.

Rettens bemærkninger

60 Retten finder, at det fremgår af de ovenfor gennemgåede bevisdokumenter (jf. præmis 53), at det forbud, sagsøgeren pålagde selskabets videreforhandlere, mod at eksportere aftalevarer til nationale markeder, som var omfattet af en eneforhandlingsaftale, var generelt. Dette fremgår navnlig af skrivelsen af 5. august 1985, hvori sagsøgeren meddelte Newitt, at et sådant salg vil blive betragtet som »aftalebrud«. Selv om det antages, at Newitt ikke udtrykkeligt havde accepteret det forbud, sagsøgeren pålagde selskabet, er dette i sig selv uden betydning for, om det anfægtede forbud fandtes. Det er således tilstrækkeligt til, at en viljesoverensstemmelse med en leverandør og en videreforhandler er omfattet af forbuddet i traktatens artikel 85, stk. 1, at forhandleren i hvert fald stiltiende har accepteret det konkurrencebegrænsende forbud, som leverandøren har pålagt ham (Domstolens dom af 11.1.1990, sag C-277/87, Sandoz mod Kommissionen, Sml. I, s. 45). I det

foreliggende tilfælde fremgår det tilstrækkeligt klart af ordlyden i den omtalte korrespondance, hvorefter forhandlerens manglende overholdelse af den anfægtede praksis må anses for aftalebrud fra hans side, at der fandtes en stiltiende, konkurrencebegrænsende aftale mellem sagsøgeren og videreforhandleren.

61 Endvidere fremgår det under alle omstændigheder af sagens akter, at Newitt fortsatte sine forretningsforbindelser med sagsøgeren, idet selskabet fornyede sine ordrer på samme vilkår uden at tilkendegive, at det modsatte sig det eksportforbud, det var blevet pålagt, i hvert fald indtil selskabet indgav »klagen« den 18. marts 1987. Det forhold, at videreforhandleren måtte have tilsidesat den forpligtelse, der var pålagt ham, ved sporadisk at eksportere, er uden betydning for, om den anfægtede bestemmelse eksisterede stiltiende. Det er i denne forbindelse tilstrækkeligt at henvise til, at det i relation til forbuddet i traktatens artikel 85, stk. 1, efter fast retspraksis er uden betydning, om parterne faktisk har gennemført den anfægtede konkurrencebegrænsende bestemmelse. Af samme grund er det forhold, at sagsøgeren ikke modsatte sig Newitt's eksport til eneforhandlernes områder — selv om det måtte anses for bevist — uden betydning (jf. Domstolens dom af 21.2.1984, sag 86/82, Hasselblad mod Kommissionen, Sml. s. 883, og af 11.1.1990, Sandoz mod Kommissionen, a.st.).

62 Anbringendet om, at Kommissionen ikke har ført tilstrækkeligt bevis eller ikke i tilstrækkeligt omfang har begrundet beslutningen med hensyn til dette punkt, må herefter forkastes.

B — Eksportforbuddets omfang

63 Sagsøgeren har bestridt rækkevidden af det eksportforbud, som er pålagt selskabets kunder, både hvad angår forbuddets geografiske udstrækning (a) og karakteren af de berørte produkter (b).

a) Forbuddets geografiske område

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

64 Sagsøgeren har ikke kunnet anerkende, at det påståede forbud omfattede »hele Europa« (49. betragtning til beslutningen). I selskabets skrivelse til Newitt af 15. oktober 1986 fastsatte det ikke et eksportforbud i form af en generel udtalelse om forretningspolitik, men gentog blot sin særlige holdning i forhold til Newitt. Selskabet havde allerede tilkendegivet denne holdning i sin skrivelse af 16. juni 1986, hvori det anførte, at det »næppe ville påtage [sig] at sælge direkte i Europa«. Dette var ikke for at dirigere salget af dets produkter mod de afrikanske markeder, men for at maksimere sin fortjeneste ved salg på disse markeder.

65 Kommissionen har for det første anført, at da den fastslog, at eksportforbuddet vedrørte hele Europa, var det til dels baseret på sagsøgerens skrivelse af 5. august 1985, hvori det forbydes Newitt at eksportere til markeder, som er dækket af DSI's eneforhandlere, og det anføres, at »I det væsentlige er alle europæiske markeder omfattet af sådanne aftaler«. Endvidere har sagsøgeren i stævningen bekræftet, at selskabet på det relevante tidspunkt havde eneforhandlere i otte medlemsstater, nemlig Belgien, Danmark, Grækenland, Italien, Luxembourg, Nederlandene, Portugal og Spanien, og at DSI selv forestod salget i de fire andre medlemsstater, hvilket ikke gør nogen forskel.

66 For det andet har Kommissionen anført, at selv om sagsøgeren i skrivelsen af 15. oktober 1986 i det væsentlige gav udtryk for sin holdning i forhold til Newitt, var denne holdning udtryk for selskabets generelle politik vedrørende eksport af dets produkter. I skrivelsen nævnte sagsøgeren, at selskabet foretrak, at salg fra Det

Forenede Kongerige gik til Afrika, hvilket var led i en politik gående ud på, at salget blev ledt fra den kontinentale del af Europa til Afrika med henblik på at beskytte det kontinentaleuropæiske marked. Ifølge Kommissionen gik sagsøgerens konkurrencebegrænsende adfærd endvidere ud over Fællesskabets marked og det europæiske marked og blev verdensomspændende, idet selskabet fra januar 1988 forbød sit datterselskab i USA at levere til Newitt.

Rettens bemærkninger

67 Det bemærkes, at sagsøgeren i skrivelsen af 5. august 1985 har anført, at selskabets eksportpolitik »ganske enkelt går ud på, at vi ikke tillader eksport til noget marked i verden, hvor vi har officielle lokale forhandleraftaler«, og at »alle europæiske markeder [er] omfattet af sådanne aftaler ...«. Denne sidste udtalelse må efter stævningen, som ikke er bestridt på dette punkt, forstås således, at den omfatter otte medlemsstater, nemlig Belgien, Danmark, Grækenland, Italien, Luxembourg, Nederlandene, Portugal og Spanien. Endvidere har sagsøgeren erkendt, at selskabet selv forestod salget af sine produkter i de fire andre medlemsstater. Det er således bevist, at eksportforbuddet, som sagsøgeren havde pålagt sine forhandlere, geografisk omfattede de nationale markeder i alle medlemsstater. Dette underbygges af sagsøgerens skrivelse af 15. oktober 1986, hvori selskabet forbyder eksport af sine produkter til Europa og samtidig understreger muligheden af at eksportere til de afrikanske markeder. Sagsøgeren tilkendegav herved, at selskabet ønskede at undgå paralleleksport til de europæiske markeder og i stedet ønskede at dirigere eksporten til markeder uden for Fællesskabet.

68 Anbringendet om, at der ikke i beslutningen er ført tilstrækkeligt bevis og givet en tilstrækkelig begrundelse med hensyn til eksportforbuddets geografiske udstrækning, må herefter forkastes.

b) Karakteren af de af eksportforbuddet omfattede produkter

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

69 Sagsøgeren har gjort gældende, at Kommissionen ikke har ført bevis for, at alle selskabets produkter var omfattet af det påståede eksportforbud. Selskabet har anført, at Newitt's klage kun omfattede tennis-og squashbolde, at parallelimport kun ville være interessant med hensyn til tennisbolde, der er et produkt med høj omsætningshastighed, og endelig at beslutningen kun omfatter tennis- og squashbolde, tennisketsjere og golfudstyr. Det eneste bevis, Kommissionen har påberåbt sig på dette punkt, er ifølge sagsøgeren skrivelsen af 16. juni 1986 til Newitt.

70 Kommissionen har anført, at den med rette på grundlag af indholdet i skrivelsen af 16. juni 1986 har fastslået, at eksportforbuddet omfattede alle sagsøgerens produkter, idet skrivelsen netop vedrørte et sådant forbud. Skrivelsen er citeret i punkt 24 i meddelelsen om klagepunkter, og sagsøgeren har hverken i sine skriftlige bemærkninger eller under høringen bestridt indholdet heraf.

Rettens bemærkninger

71 Retten finder, at det klart fremgår af skrivelsen af 16. juni 1986, at sagsøgeren ville forbyde »enhver direkte eksport af Dunlop- og Slazengerprodukter, medmindre der foreligger en udtrykkelig aftale« med selskabet. Kommissionen har således med rette fastslået, at det generelle eksportforbud som udgangspunkt omfattede alle sagsøgerens produkter.

72 Dette påvirkes ikke af, at der i Newitt's klage kun henvises til visse produkter, eller at kun produkter med højomsætningshastighed, dvs. tennis-og squashbolde, kunne have interesse i forbindelse med en strategi med parallelimport.

73 Retten finder derfor under alle omstændigheder at måtte forkaste de argumenter, hvorved sagsøgeren har bestridt, at det eksportforbud, selskabet pålagde sine forhandlere, vedrørte alle dets produkter.

C — Overtrædelsens varighed

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

74 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ikke præcist og sammenhængende har ført bevis for, at man fastholdt et eksportforbud, som eksisterede allerede i 1977, i hele perioden fra 1977 til 1985. Selv om sagsøgeren kan erkende, at selskabet i skrivelsen af 14. december 1977 over for Newitt præciserede, at de forretningsbetingelser, der var aftalt med dette selskab, indeholdt et eksportforbud, som muligvis er i strid med traktatens artikel 85, er der efter sagsøgerens opfattelse ikke ført bevis for, at dette forbud fortsatte fra dette tidspunkt til 1985. For så vidt angår Newitt's eksport, har sagsøgeren anført, at Kommissionen i beslutningen har erkendt, at »denne type eksport ... [blev] tolereret i praksis«, og at »eksportforbuddet ikke altid blev anvendt«. Sagsøgeren har tilføjet, at Newitt fra 1978 havde adgang til selskabets eksportprisliste og i 1983 fik åbnet en eksportkonto. Dette viser, at sagsøgeren aktivt fremmede Newitt's eksport og opfordrede hertil, og Newitt har i øvrigt i klagen erkendt, at DSI ikke forhindrede paralleleksport før 1985.

75 Endvidere har sagsøgeren anført, at formålet med skrivelsen af 3. september 1987 til Newitt's advokat var at ophæve det påståede eksportforbud og at meddele, at

det midlertidige stop for leveringer til Newitt i midten af juni 1985 var blevet ophævet, så snart selskabet havde meddelt, at det stadig ønskede at modtage DSI-produkter. Denne skrivelse vedrørte således kun en prispolitik over for Newitt, men er ikke bevis for, at det påståede generelle eksportforbud blev videreført.

76 Kommissionen har anført, at skrivelsen af 14. december 1977, som skal ses i sammenhæng med skrivelsen af 5. august 1985 og sagsøgerens andre skrivelser til Newitt, kun kan fortolkes som bevis for, at der blev indført og anvendt en generel, vedvarende politik med forbud mod eksport. Såfremt man fortolkede skrivelserne i modsat retning, ville det indebære, at DSI tillod, at alle øvrige købere af selskabets produkter kunne handle frit uden hensyntagen til den territoriale opdeling mellem forhandlerne, og at selskabet kun begrænsede Newitt's aktiviteter. Sagsøgeren har imidlertid erkendt, at Newitt kun lejlighedsvis eller ad hoc var kunde hos selskabet og kun solgte forholdsvis små kvanta.

77 Kommissionen har i denne forbindelse understreget, at Newitt i punkt 5 i klagen ikke har gjort gældende, at sagsøgeren indtil 1985 generelt havde godkendt parallelhandel med selskabets produkter, men snarere at selskabets forhandlere indtil 1985 klagede til selskabet over Newitt's parallelimport. Ifølge Kommissionen viser disse klager, at sagsøgeren havde en generel politik, som bestod i ikke at tillade fri handel med selskabets produkter, og at det system med absolut territorial beskyttelse, som forbuddet tog sigte på, fungerede fra 1977. Newitt's parallelhandel var en begrænset undtagelse, som bekræfter reglen. Som yderligere bevis for, at forbuddet var vedvarende, har Kommissionen påberåbt sig skrivelsen af 5. august 1985. Denne skrivelse, som blev fremsendt nogle måneder efter, at BTR havde købt Dunlop Holdings, viser, at DSI's nye direktion fortsatte den hidtidige eksportpolitik. Endelig viser Newitt's rolle i sagsøgerens forretningspolitik, som DSI har betegnet som »traditionel«, og som gik ud på at eksportere til markeder uden eneforhandlere, at eksportforbuddet fortsatte fra 1977.

78 Med hensyn til skrivelsen af 3. september 1987 har Kommissionen anført, at den på ingen måde kan opfattes således, at eksportforbuddet hermed bringes til ophør, men det bliver derimod fastholdt, idet det fremgår af ordlyden, at Newitt kun måtte købe med henblik på eksport, hvis selskabet kunne »fremskaffe konkrete eksportordrer til navngivne kunder«.

Rettens bemærkninger

79 Det bemærkes indledningsvis, at det krav om retssikkerhed, der gælder for virksomheder, indebærer, at når der anlægges sag om en overtrædelse af konkurrencereglerne, må Kommissionen, der har bevisbyrden for de overtrædelser, den har fastslået, fremføre beviser, som er egnede til i tilstrækkeligt omfang at godtgøre, at de faktiske omstændigheder, der udgør overtrædelsen, foreligger. Hvad specielt angår varigheden af en påstået overtrædelse indebærer retssikkerhedsprincippet, at hvis der ikke foreligger beviser, som direkte kan godtgøre en overtrædelses varighed, må Kommissionen i det mindste fremføre beviser, som vedrører faktiske omstændigheder, som ligger tilstrækkeligt tæt på hinanden til, at det med rimelighed kan fastslås, at overtrædelsen har varet uafbrudt mellem to præcise datoer.

80 Selv om det fremgår af sagsøgerens skrivelser af 14. december 1977 og 5. august 1985 til Newitt, at sagsøgeren på disse to datoer overtrådte Fællesskabets konkurrenceregler ved generelt at forbyde eksport af selskabets produkter, må det fastslås, at det eneste bevis, Kommissionen har fremført til støtte for, at overtrædelsen varede fra den ene dato til den anden, dvs. i en periode på ca. syv år, i virkeligheden blot har karakter af en formodning, som må undersøges nærmere.

81 I denne forbindelse bemærkes for det første, at når Kommissionen påberåber sig Newitt's rolle ved salget af sagsøgerens produkter til støtte for, at det generelle

eksportforbud nødvendigvis ikke kun vedrørte dette selskab, men også andre købere af sagsøgerens produkter, kan dette tjene som bevis for, at forbuddet var generelt, men derimod ikke som bevis for, hvornår overtrædelsen blev påbegyndt, hvor lang tid den varede, eller at den varede uafbrudt fra 1977 til 1985.

82 Endvidere bemærkes, at det forhold, at sagsøgerens eneforhandlere klagede til selskabet over Newitt's eksport, ikke er tilstrækkeligt til at fjerne den tvivl, der var med hensyn til, om overtrædelsen varede fra 1977 til 1985. Selv om det antages, at disse klager — som anført af Kommissionen — blev fremsat før 1985, udelukker det forhold, at der ikke i sagen er noget præcist bevis, en mere præcis formodning om, hvornår disse klager blev fremsat, og *a fortiori* hvorvidt de blev fremsat regelmæssigt og vedvarende fra 1977 til 1985. Bevismaterialet giver således ikke grundlag for, at Retten kan udtale sig om det generelle eksportforbuds varighed, for så vidt som det var Newitt's overtrædelse af dette forbud, der fremkaldte klagerne. Det understreges hermed, at Kommissionen i forbindelse med henvisningen til punkt 5 i Newitt's klage selv kun fremsætter en formodning, idet det anføres, at Newitt »snarere« erkendte, at det var i 1985, at sagsøgerens forhandlere klagede til selskabet.

83 Endelig bemærkes, at det ganske vist kan udledes af ordvalget i skrivelsen af 5. august 1985, som Kommissionen har påberåbt sig, at sagsøgerens politik, der bestod i et generelt eksportforbud, var indledt forud for denne skrivelse, hvilket fremgår af, at sagsøgeren med skrivelsen ville »bekræfte« denne politik. Denne skrivelse kan imidlertid heller ikke på tilstrækkelig præcis måde underbygge Kommissionens anbringende om, at det eksportforbud, som var indført i 1977, varede uafbrudt til 1985.

84 Det må derfor fastslås, at da Kommissionen ikke har kunnet fremlægge beviser til støtte for, at den overtrædelse, der er påberåbt over for sagsøgeren, varede uafbrudt fra 1977 til 1985, har denne ikke ført tilstrækkeligt bevis for (jf. Rettens dom af

17.12.1991, sag T-6/89, Enichem Anic mod Kommissionen, Sml. II, s. 1623, præmis 69 ff.), at overtrædelsen må anses for påbegyndt ved skrivelsen af 14. december 1977. Den overtrædelse, som fremgår af nævnte skrivelse, må herefter anses for forældet, da Kommissionen foretog det første skridt med henblik på at forfølge denne, jf. artikel 1 i Rådets forordning (EØF) nr. 2988/74 af 26. november 1974 om forældelse af adgangen til at pålægge økonomiske sanktioner inden for Det Europæiske Økonomiske Fællesskabs transport- og konkurrenceret og af adgangen til tvangsfuldbyrdelse af disse sanktioner (EFT L 319, s. 1, herefter benævnt »forordning nr. 2988/74«).

85 Begyndelsestidspunktet for den overtrædelse, der er påberåbt over for sagsøgeren, må herefter fastsættes til et andet tidspunkt end det, Kommissionen har lagt til grund i sin beslutning. Der henvises i denne forbindelse til, at sagsøgerens skrivelse af 5. august 1985 må opfattes således, at selskabet ville »bekræfte« sin politik, der gik ud på at forbyde eksport til noget marked i verden, hvor det havde en eneforhandler. Som det allerede er fastslået, fandtes dette forbud før den 5. august 1985. Endvidere bemærkes, at Kommissionen har påberåbt sig to telexer af 1. februar og 29. april 1985, hvoraf fremgår, at sagsøgerens eneforhandler i Benelux-landene, AWS, allerede var i gang med at lave en fortegnelse over identifikationsmærker på Dunlop-ketsjere, der var indført ved parallelimport, med henblik på sammen med sagsøgeren at forhindre denne import. Denne foranstaltning, som sagsøgeren har erkendt at have gennemført i »samarbejde« med AWS fra begyndelsen af 1985 [jf. stævningen, punkt 2.16, litra ii)], og som var et led i sagsøgerens politik, der gik ud på at forbyde paralleleksport af selskabets aftalevarer, viser, at det generelle eksportforbud allerede eksisterede i begyndelsen af 1985 og i hvert fald fra den 1. februar 1985. Overtrædelsen må derfor anses for at være påbegyndt den 1. februar 1985.

86 Beslutningen annulleres herefter, for så vidt det heri fastslås, at der fandtes et generelt eksportforbud forud for den 1. februar 1985.

II — *Foranstaltningerne med henblik på at sikre overholdelsen af det generelle forbud mod at eksportere aftalevarerne*

87 Med hensyn til de faktiske foranstaltninger, sagsøgeren traf for at sikre, at medkontrahenterne overholdt det generelle forbud mod at eksportere aftalevarer, som allerede er fastslået, har sagsøgeren bestridt, at selskabet opnåede eller forsøgte at opnå, at det omhandlede forbud blev overholdt, ved en afpasset prispolitik (A) eller ved anvendelse af sportsforbunds betegnelser (B). Retten må derfor undersøge sagsøgerens anbringender på dette punkt.

88 Det bemærkes, at traktatens artikel 85, stk. 1, ikke kan anses for uanvendelig på en eneforhandlingsaftale, som ikke selv indeholder et forbud mod eksport af aftalevarerne, når aftaleparterne deltager i en samordnet praksis med henblik på at begrænse parallelimport til en ikke-autoriseret forhandler (ovennævnte dom af 21.2.1984, Hasselblad mod Kommissionen). Den anfægtede praksis må vurderes på grundlag af disse principper.

A — De prismæssige foranstaltninger

89 Sagsøgeren har på dette punkt for det første bestridt, at selskabet — således som Kommissionen har antaget — fastsatte sin prispolitik sammen AWS (a). For det andet har sagsøgeren gjort gældende, at selskabet selvstændigt fastsatte sin prispolitik over for Newitt under hensyntagen til omfanget af forretningsforbindelserne med denne kunde (b). For det tredje har sagsøgeren gjort gældende, at selv om det antages, at der fandtes en praksis med hensyn til priser, som havde et konkurrencebegrænsende formål eller en sådan virkning, ville den ikke være

omfattet af traktatens artikel 85, stk. 1, når den ikke mærkbart påvirker handelen i Fællesskabet (c). Retten skal i det følgende behandle disse tre anbringender hver for sig.

a) Anbringendet om, at der ikke var en samordnet praksis med hensyn til priser

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

90 Sagsøgeren har bestridt, at selskabet — som fastslået af Kommissionen — med henblik på at begrænse paralleleksport sammen med AWS skulle have truffet en række foranstaltninger med hensyn til de priser, som Newitt fra juni 1986 måtte betale ved køb af tennis-og squashbolde, tennisketsjere og golfudstyr. Selskabet har anført, at Kommissionen på dette punkt ikke har ført bevis eller givet en tilstrækkelig begrundelse, og at Kommissionen har anvendt traktatens artikel 85, stk. 1, fejlagtigt.

91 Sagsøgeren har gjort gældende, at en række ændringer i den måde, hvorpå selskabet fra 1986 fastsatte priser over for Newitt, må ses i sammenhæng med den nye ledelsespolitik, som blev vedtaget efter BTR's overtagelse af Dunlop Holdings plc i marts 1985. Denne politik var allerede blevet omtalt i det konkurrerende tilbud, som BTR afgav i forbindelse med overtagelsen, og hvori selskabet nævnte et nyt »ledelseskoncept, som skulle forbedre resultatet af Dunlop's aktiviteter«.

92 Ifølge sagsøgeren fremgår det af et telex, som AWS fremsendte til selskabet den 27. februar 1986, og som vedrører de priser, AWS måtte betale, at ændringen af selskabets prispolitik var en ensidig handling. AWS anførte heri, at selskabet ville støtte sagsøgerens nye prisstrategi under den udtrykkelige forudsætning, at DSI kunne holde forhandlernettet under kontrol (»AWS has agreed to support Dunlops new strategy on pricing last year under explicit conditions that Dunlop would have its distribution under control.«).

93 Hvad nærmere angår spørgsmålet om, hvorvidt der forelå en samordnet praksis med hensyn til priserne på squashbolde, har sagsøgeren anført, at Kommissionen kun har fremlagt ét bevis. Det drejer sig om en anmodning, som sagsøgeren fremsatte over for AWS ved et møde, de holdt den 15. og 16. maj 1986, om ikke at eksportere squashbolde til Det Forenede Kongerige på grund af AWS' lave priser. Denne anmodning blev fremsat i henhold til artikel 14 i deres forhandlingsaftale (»The Distributor shall not outside the Territory seek customers for the Goods or estasblish or maintain any branch or distribution for sale of the Goods.« »Forhandleren må ikke uden for området forsøge at afsætte varerne eller oprette eller bibeholde filialer eller salgssteder.«), som svarer til betingelserne for fritagelse for kategorier af eneforhandlingsaftaler i henhold til forordning nr. 1983/83. Under alle omstændigheder kan den prisforhøjelse, som blev pålagt Newitt vedrørende squashbolde, ikke have udelukket, at Newitt kunne eksportere til AWS' område, idet priserne på squashbolde var højere i Det Forenede Kongerige end i Nederlandene allerede før de prisforhøjelser, Newitt gennemførte fra juni 1986.

94 For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt der forelå en samordnet praksis vedrørende priserne på tennisbolde, har sagsøgeren anført, at ændringen i selskabets prispolitik over for Newitt skete kort tid efter BTR's køb af DSI i 1985 og ikke i 1986 som anført i beslutningen (23. betragtning). Ifølge sagsøgeren kan ændringen i selskabets prispolitik i forhold til Newitt således ikke skyldes klagerne fra AWS, der er fra 1986 og 1987, således som det fremgår af den af Kommissionen påberåbte korrespondance, og som dermed ligger efter. Kommissionens bevismateriale er derfor utilstrækkeligt.

95 Med hensyn til, om bevismaterialet og begrundelsen i beslutningen er tilstrækkelig, har Kommissionen indledningsvis anført, at der i 22., 23. og 30.-36. betragtning er et sammendrag af de skriftlige beviser, som godtgør, at der fandtes en samordnet praksis om priser. Der var i punkt 41-76 i meddelelsen om klagepunkter i detaljer redegjort for beviserne. Sagsøgeren, som hverken under den administrative procedure eller under sagen for Retten har bestridt, at der findes dokumentbeviser for

den påståede samordning, har ikke fremlagt modbeviser i form af referater af bestyrelsesmøder, skrivelser til Newitt eller på anden måde, som kunne godtgøre, at ændringen i selskabets prispolitik var en ensidig handling.

96 Hvad angår AWS' telex af 27. februar 1986 til sagsøgeren, som er citeret i punkt 42 i meddelelsen om klagepunkter og fremlagt som bilag 8 til svarskriftet, har Kommissionen anført, at det klart fremgår af dets opbygning og indhold, at der forelå en overtrædelse, selv om det kun vedrørte de priser, AWS måtte betale, idet sagsøgerens prispolitik i flere tilfælde var genstand for lange og detaljerede drøftelser med AWS.

97 For så vidt angår den påståede samordning mellem sagsøgeren og AWS om priserne på tennisbolde og-ketsjere har Kommissionen anført, at der i meddelelsen om klagepunkter udførligt er redegjort for dens opfattelse, som er resumeret i beslutningen. Kommissionen har henvist til 35. betragtning til beslutningen samt til punkt 42-57 i meddelelsen om klagepunkter med hensyn til tennisbolde og punkt 58-69 heri med hensyn til ketsjere. Kommissionen har understreget, at de påberåbte passager fra meddelelsen om klagepunkter udtrykkeligt henviser til bilag 8-24 til svarskriftet, således at sagsøgeren ikke kan gøre gældende, at selskabet ikke har haft kendskab til disse dokumenter, før de blev fremlagt under nærværende sag.

98 Endvidere har Kommissionen bemærket, at sagsøgeren ikke har bestridt, hvad der på dette punkt anføres i beslutningen, og har anført, at den udførligt har redegjort for sin holdning med hensyn til, om der forelå en samordnet praksis med hensyn til priserne på golfudstyr, i punkt 70, 71 og 72 i meddelelsen om klagepunkter, og denne holdning er resumeret i 35. betragtning til beslutningen. De bevisdokumenter, der er vedlagt svarskriftet som bilag 11, 25 og 26, er citeret i meddelelsen om klagepunkter, og sagsøgeren havde således kendskab hertil.

99 Med hensyn til den påståede samordning mellem sagsøgeren og AWS om priserne på squashbolde har Kommissionen anført, at dette spørgsmål må vurderes mere generelt sammen med spørgsmålet om, hvorvidt der forelå en samordning med hensyn til priserne på alle de relevante produkter. Formålet med sagsøgerens og AWS' samordnede strategi var at sikre, at der i Det Forenede Kongerige og Nederlandene blev fastsat et sådant prisniveau, at enhver parallelhandel, herunder med squashbolde, blev udelukket. For så vidt angår DSI's argument om, at prisniveauet i Det Forenede Kongerige var højere end i Nederlandene, også før de prisforhøjelser, som blev pålagt Newitt i juni 1986, og at prisniveauet således under alle omstændigheder var en hindring for eksport af denne vare, har Kommissionen anført, at sagsøgeren ved at forhøje priserne på squashbolde gjorde det vanskeligere for Newitt at indlede parallelhandel med Nederlandene og andre lande.

100 Endelig har Kommissionen anført, at sagsøgeren ikke var berettiget til at anmode AWS om ikke at eksportere squashbolde til Det Forenede Kongerige, idet AWS ikke var en direkte eksportør, og at — som det fremgår af referatet dateret den 28. maj 1986 af det møde, som sagsøgeren og AWS afholdt den 15. og 16. maj 1986 — det i virkeligheden drejede sig om at bringe AWS' salg til en parallelforhandler, Ron Sports, til ophør.

Rettens bemærkninger

101 Retten finder for det første med hensyn til den påståede samordning vedrørende priserne på tennisbolde, tennisketsjere og golfudstyr, at der er ført tilstrækkeligt bevis for denne samordning ved de klare dokumenter, Kommissionen har fremlagt. Retten henviser i denne forbindelse udtrykkeligt til nedennævnte dokumenter.

102 Hvad først angår en samordnet praksis vedrørende fastsættelsen af priser på tennisbolde bemærkes, at Kommissionen som bevis for den påståede overtrædelse har påberåbt sig en række dokumenter, der er fremlagt som bilag til svarskriftet og

omtalt i meddelelsen om klagepunkter. Kommissionen har endvidere uimodsagt anført, at disse dokumenter er fremsendt til sagsøgeren. Det drejer sig om følgende dokumenter:

— et telex af 10. marts 1986 fra Rolf Thung, AWS, til Graham Nicolas, DSI, hvori AWS klager til sagsøgeren over de lavere priser, der på grund af parallelimport findes i Nederlandene, og kræver, at denne situation ikke længere accepteres

— et telex af samme dag fra Graham Nicholas, DSI, til Rolf Thung, AWS, hvori anføres: »We all know goods move accross Europe but we have to identify the source/buyer. Everything is now vetted at this end so I need your help through your various contacts as well to firstly identify and ultimately eliminate this type of business (...)« [»Vi ved alle, at der sælges varer i Europa, men vi må finde frem til kilde/køber. Vi har undersøgt alt, og jeg har behov for, at De gennem deres forskellige kontakter hjælper mig med at finde frem til og stoppe disse transaktioner...«]

— det tidligere nævnte referat af 28. maj 1986 af et møde, som blev afholdt mellem DSI og AWS den 15. og 16. maj 1986, hvori det omtales, at den pris på 7,5 UKL pr. dusin, som Newitt betalte i 1985, var blevet forhøjet til 8,5 UKL med henblik på at gøre parallelimport uinteressant, således at forbrugerne ikke længere kunne udnytte prisforskellene mellem produkterne på grund af konkurrencen mellem mærkerne

— et referat af et internt møde i AWS den 13. juni 1986 vedrørende vigtige forhandlinger med DSI om fastsættelse af forholdet mellem priserne på tennisbolde i Benelux-landene og Det Forenede Kongerige

— et internt notat fra AWS af 19. juni 1986 vedrørende et møde den 5. juni 1986 mellem DSI og AWS som opfølgning på drøftelser om priser. Det anføres i notatet, at parallelhandelen ville falde mærkbart, hvis der som foreslået af AWS blev anvendt et bestemt forhold mellem priserne, som skulle fastsættes i samråd med DSI

— et internt notat fra AWS af 4. marts 1987, hvori nævnes de priser, der var aftalt med DSI med henblik på at bringe parallelimporten til ophør, og hvori det anføres, at »AWS ikke har kunnet fastholde prisen på 44,75 HFL på grund af problemer vedrørende parallelimport«, og at »det er grunden til, at priserne blev ændret i tennissæsonens anden halvdel (36 HFL/38 HFL pr. dusin)«. Endelig anføres: »Med henblik på at gøre parallelhandel teoretisk umulig blev der truffet følgende beslutninger for 1987: AWS' priser: 7,27 UKL pr. dusin. Den laveste nettopris i Det Forenede Kongerige: 10,40 UKL (nogle kunder). Hvis jeg går ud fra, at en 'handlende' har en stigning på 10%, vil det betyde, at AWS med en 'mark-up' på 58% (netto) vil have samme pris. Den handlende risikerer ikke længere at modtage varer«

— et referat fra AWS af 5. maj 1987 vedrørende et møde den 7. og 30. april og den 1. maj 1987 mellem DSI og AWS, hvori bl.a. anføres, at »Dunlop på grund af problemerne med parallelhandel kræver en plan fra AWS vedrørende tennisbolde i Nederlandene og Belgien i 1988 ...«.

103 Hvad nærmere angår telexet af 27. februar 1986, hvis mening og rækkevidde parterne er uenige om, bemærkes, at selv om det antages, at det vedrører de priser, sagsøgeren forlangte af AWS og ikke de priser, som blev anvendt over for Newitt, er den opbakning bag sagsøgerens prisstrategi, AWS heri giver udtryk for, tilstrækkelig til at bevise, at der under alle omstændigheder var tale om en samordning i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, navnlig litra a), som sagsøgeren under alle omstændigheder deltog i.

104 Hvad dernæst angår en samordnet praksis vedrørende priserne på tennisketsjere henviser Retten til en række dokumenter, Kommissionen har fremlagt som bilag til svarskriftet (bilag 11-14 og 21-24) og omtalt i meddelelsen om klagepunkter. Kommissionen har endvidere uimodsagt anført, at disse dokumenter er fremsendt til sagsøgeren. Det drejer sig om følgende dokumenter:

— referatet af 12. maj 1986 af et møde den 6. og 7. maj 1986 mellem sagsøgeren og AWS, hvori nævnes de krav, AWS havde til sagsøgeren for at opnå en tilfredsstillende forskel mellem de priser, selskabet kunne opnå, og de priser, som blev anvendt i Det Forenede Kongerige for tennisketsjere

— det nævnte referat af 28. maj 1986 af mødet den 15. og 16. maj 1986, hvori omtaltes AWS' krav til sagsøgeren vedrørende beregningen af forskellen mellem de priser, selskabet kunne opnå, og de priser, som blev anvendt i Det Forenede Kongerige

— en rapport vedrørende et besøg, repræsentanter for AWS aflagde hos DSI den 5. maj 1986. Det nævnes heri bl.a., at DSI ønskede, at AWS skulle give oplysninger vedrørende antallet af tennisketsjere, som var genstand for parallelimport, og købspriserne herfor

— det nævnte referat af et internt møde i AWS den 13. juni 1986 vedrørende AWS' forhandlinger med DSI og et internt notat fra AWS af 19. juni 1986 vedrørende resultatet af dette møde. Det anføres heri, at »(AWS') prisforslag blev drøftet

seriøst« med DSI, og at »Dunlop godkendte de priser, AWS ønskede, og den ønskede struktur blev også godkendt«, da repræsentanter for AWS aflagde besøg hos DSI den 5. juni 1986

— et telex af 23. april 1987 fra AWS til DSI, hvori der anmodes om oplysninger om, hvem der var kunder til, og hvilke priser der blev opnået på ketsjere af mærket Dunlop, som blev indført ved parallelimport

— et telex af 10. september 1986 fra AWS til DSI, hvori AWS klager over virkningerne af parallelimport som følge af prisnedsættelser, og to interne notater fra AWS af 22. september 1986 og 4. februar 1987, som ligeledes vedrører priserne på de varer, som er truet af parallelimport, og kontakterne til DSI vedrørende fastsættelse af disse priser.

105 Hvad endelig angår en samordnet praksis vedrørende priserne på golfudstyr henviser Retten til en række dokumenter, som er vedlagt svarskriftet (bilag 11, 25 og 26) og omtalt i meddelelsen om klagepunkter. Kommissionen har endvidere uimodsagt anført, at disse dokumenter er fremsendt til sagsøgeren. Det drejer sig om følgende dokumenter:

— det nævnte referat af 12. maj 1986 af mødet den 6. og 7. maj 1986 mellem DSI og AWS vedrørende deres drøftelser om de lave priser på varer, som er indført ved parallelimport, og om de nedsættelser, AWS skulle have for at kunne modstå konkurrencen fra de parallelimporterede varer

— et referat af 5. september 1986 vedrørende den konkurrence, AWS var udsat for på grund af parallelimport til lave priser, AWS' og DSI' undersøgelse i fællesskab af dette problem og deres forslag om at fastsætte tilpassede priser

— et internt notat fra AWS af 29. september 1986, hvori der ligeledes omtales prisaftaler mellem AWS og DSI, som allerede var indgået, eller som skulle indgås med henblik på at fjerne parallelimporten af golfudstyr, som ellers ville fortsætte i 1987.

106 Retten finder for det andet med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt der fandtes en samordnet praksis, hvorefter priserne på squashbolde skulle fastsættes i fællesskab, at den anmodning, sagsøgeren fremsatte over for AWS ved mødet den 15. og 16. maj 1986, og som gik ud på, at AWS skulle ophøre med at levere squashbolde til Det Forenede Kongerige, må ses i sammenhæng med det samlede sagsforløb, når der skal tages stilling til, om denne anmodning som hævdet af Kommissionen var led i en samordnet praksis, som gik ud på at fjerne eller forsøge at fjerne parallelimporten af disse bolde ved fastsættelse af passende priser på disse varer i Det Forenede Kongerige og Nederlandene. Hertil bemærkes, at som det fremgår af det nævnte møderefera t, blev denne anmodning fremsat sammen med sagsøgerens ønske om at blive holdt underrettet om, hvad Ron Sports, som forestod parallelhandel mellem de berørte markeder, foretog sig. Endvidere bemærkes, at de i skrivelsen af 16. juni 1986 nævnte ændringer i de priser, sagsøgeren forlangte af Newitt, indebar en stigning i Newitt's købspriser for solgte varer. Denne nye prispolitik, som blev meddelt Newitt i skrivelsen af 16. juni 1986, indebar, at selskabet gik fra de mere fordelagtige eksportpriser, som det havde opnået siden 1978, endda med en rabat på 20%, til sagsøgerens hjemmemarkedspriser. Det er ubestridt, at disse priser var højere end eksportpriserne, og at Newitt derefter kun opnåede en rabat på 15% af basisprisen. Det er ikke bestridt, at sagsøgerens nye prispolitik alt i alt indebar, at Newitt's købspriser for solgte varer steg med 27% for farvede bolde og 54% for sorte bolde.

107 På grundlag af disse faktiske omstændigheder finder Retten, at den anmodning, sagsøgeren fremsatte over for AWS om, at dette selskab skulle ophøre med eksport af squashbolde til Det Forenede Kongerige, nødvendigvis forudsætter, at AWS før denne anmodning foretog sådanne leverancer. Endvidere må det fastslås, at AWS under alle omstændigheder rettede sig efter sagsøgerens anmodning og ophørte med at levere til Det Forenede Kongerige, således at sagsøgeren kunne gennemføre

den påtænkte prisforhøjelse på det britiske marked. Det var nemlig en nødvendig forudsætning for, at denne prisforhøjelse kunne gennemføres, at det faktisk var umuligt for forbrugerne at opnå de mere fordelagtige priser, som skyldtes parallelimport fra Nederlandene, hvor priserne på de samme produkter som dem, sagsøgeren forhandlede på det britiske marked, var lavere. Sagsøgeren kan herefter ikke gøre gældende, at selskabet ikke deltog i gennemførelsen af en samordnet praksis med det formål at fjerne eller i hvert fald begrænse parallelhandelen med squashbolde.

108 Det følger heraf, at det også må anses for bevist, at der var tale om en samordning mellem sagsøgeren og AWS med det formål i fællesskab at fastsætte priserne på squashbolde.

109 Anbringendet om, at Kommissionen ikke har ført tilstrækkeligt bevis og ikke i tilstrækkeligt omfang har begrundet beslutningen hvad angår sagsøgerens og AWS' samordnede praksis med hensyn til fastsættelse af priserne på tennisbolde og -ketsjere, golfudstyr og squashbolde, må derfor forkastes.

b) Anbringendet om, at sagsøgeren selvstændigt fastlagde sin forretningspolitik

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

110 Sagsøgeren har anført, at det prisniveau, som blev anvendt over for Newitt fra 1986, var begrundet i økonomiske overvejelser, hvorved man sondrede mellem uafhængige virksomheder og eneforhandlere, navnlig med hensyn til deres rolle i

markedsføringen af leverandørens produkter og deres omkostninger. Disse overvejelser begrundede — når henses til de krav, der stilles i traktatens artikel 85, stk. 1 — en prisfastsættelse, der afspejlede disse forskelle. Endvidere blev de priser, som blev anvendt over for Newitt fra 1986, fastsat under hensyntagen både til betydningen af dette selskabs rolle i markedsføringen af sagsøgerens produkter og til omfanget af selskabets køb sammenlignet med andre britiske kunders og sagsøgerens eneforhandleres køb. Endelig har sagsøgeren understreget, at selskabet i hvert fald ikke imødekom AWS' anmodning om priser svarende til de laveste priser, som forhandlerne i Det Forenede Kongerige kunne opnå.

111 Kommissionen har henvist til beslutningen (56. betragtning), hvoraf det fremgår, at sagsøgeren aldrig fastsatte de priser, som blev anvendt over for forhandlerne i Det Forenede Kongerige og selskabets eneforhandlere, på grundlag af deres forretningsmæssige betydning eller de særlige omkostninger, de hver især havde, men i samråd med AWS og på et niveau, som gjorde, at forhandlerne i Det Forenede Kongerige ikke havde nogen tilskyndelse til at eksportere DSI's produkter.

Rettens bemærkninger

112 Retten kan ikke tiltræde sagsøgerens argumentation. I modsætning til, hvad sagsøgeren har gjort gældende, fremgår det af det anførte, at selskabets forretningspolitik over for Newitt, navnlig prispolitikken, blev fastsat i samråd med AWS med henblik på at fjerne Newitt's parallelimport på AWS' salgsområde. Anbringendet om, at sagsøgeren selvstændigt fastsatte sin forretningspolitik under hensyntagen til karakteren og betydningen af forretningsforbindelserne med den pågældende kunde, er således ikke underbygget i de faktiske omstændigheder og må derfor forkastes.

c) Anbringendet om, at handelen mellem medlemsstater ikke er påvirket

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

113 Sagsøgeren har anført, at selv om det måtte anses for bevist, at der forelå en samordnet praksis vedrørende priser, er den ikke omfattet af det forbud, der følger af Fællesskabets konkurrenceregler, idet parallelhandel, således som Kommissionen i øvrigt har anført i nr. 54 i Den Første Beretning om Konkurrencepolitikken fra 1971, skal fortolkes i lyset af traktatens artikel 2 og 3 og formålet med det heri omhandlede fælles marked og indebærer, at en handlende i en medlemsstat køber formuegoder med henblik på at sælge dem i en anden medlemsstat, hvor priserne er højere, således at den handlende samtidig med, at han drager fordel af prisforskellene, medvirker til, at disse udlignes i de lande, det fælles marked omfatter. Newitt foretager imidlertid ikke parallelhandel i den betydning, dette begreb har i Fællesskabets konkurrenceret, idet selskabet alene udnyttede de særlig lave priser og fordelagtige forretningsbetingelser, det opnåede. Men selskabet udnyttede ikke prisforskellene mellem Det Forenede Kongerige og andre medlemsstater og bidrog ikke på den måde gennem sine aktiviteter til en tilnærmelse af priserne på de nationale markeder i Fællesskabet.

114 Når Kommissionen anfører, at de prisforanstaltninger, sagsøgeren traf over for Newitt, var ulovlige, gør den ifølge sagsøgeren implicit gældende, at producenter/leverandører er forpligtede til at fordreje konkurrencen for aktivt at fremme parallelhandel og derfor må tilsidesætte deres normale kontraktmæssige forpligtelser over for deres eneforhandlere og konkurrere med dem ved at indrømme andre kunder særligt gunstige rabatter, således at deres produkter kan eksporteres til de lande, hvor de har eneforhandlere.

115 Kommissionen har anført, at hvis sagsøgeren havde ønsket ensidigt at bringe de urimelige forretningsmæssige fordele, som Newitt angiveligt opnåede, til ophør,

skulle sagsøgeren havde meddelt Newitt det i 1985 — på det tidspunkt, da sagsøgeren påstår at have ændret sin prispolitik — og ikke først den 3. september 1987 ved den tidligere nævnte skrivelse, som BTR sendte til Newitt's advokat, efter at Newitt havde klaget og i samråd med AWS. Endvidere viser det forhold, at DSI brugte Newitt på en sådan måde, at selskabet havde lagre, der kunne sælges til specialpriser ved årets udgang, at de priser, Newitt derfor opnåede før den omhandlede periode, var forretningsmæssigt velbegrundede. De nye priser, som blev anvendt over for selskabet, havde kun til formål at afgrænse markedet, da Newitt's eksport — efter at sagsøgeren havde brugt Newitt, når selskabet ønskede at sælge uønskede lagre ved paralleleksport — begyndte at undergrave eneforhandlernes, herunder AWS', fortjenstmargen.

116 Endelig har Kommissionen anført, at sagsøgerens argumenter med hensyn til, hvad der virkelig forstås ved parallelhandel efter Fællesskabets konkurrenceret, og med hensyn til nødvendigheden af, at selskabet opfyldte sine lovlige kontraktmæssige forpligtelser over for eneforhandlerne, er ubegrundedede og af akademisk karakter og uden interesse for de faktiske omstændigheder i denne sag.

Rettens bemærkninger

117 Det bemærkes, at det klart fremgår af den helhed af alvorlige, præcise og sammenhængende beviser, som er beskrevet i præmis 101-107 i denne dom (jf. Domstolens dom af 31.3.1993, forenede sager C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 og C-125/85 — C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mod Kommissionen, de såkaldte »cellulose«-sager, Sml. I, s. 1307), at sagsøgeren i samråd med AWS forsøgte at bringe den konkurrencemæssige fordel, som prisforskelle på to særskilte nationale markeder, Det Forenede Kongerige og Nederlandene, medførte for en forhandler, som ikke var part i den pågældende forhandleraftale, i dette tilfælde Newitt, til ophør. Det fremgår navnlig af det anførte, at sagsøgeren i samråd med AWS vedtog en række foranstaltninger med det formål eller den følge at bringe reeksporten til Det Forenede Kongerige af visse aftalevarer

fra Nederlandene, hvor de blev markedsført til lavere priser end i Det Forenede Kongerige, til ophør. I modsætning til, hvad sagsøgeren har anført, er de subjektive begrundelser, som de virksomheder, over for hvem foranstaltningerne blev truffet, måtte have haft, eller den måde, hvorpå de foretog paralleleksport, uden betydning, idet disse betragtninger — selv om de måtte anses for bevist — vedrører en tredjemands adfærd og under ingen omstændigheder kan ændre ved, at der — således som det er objektivt bevist — fandtes en samordning, eller ved denne samordnings rækkevidde og virkninger. Sagsøgeren, som ikke har gjort gældende, at der var tale om en ubetydelig skade, må herefter anses for at have skadet handelen mellem medlemsstater, jf. traktatens artikel 85, stk. 1, således som denne bestemmelse i øvrigt er fortolket af Kommissionen i dens Første Beretning om Konkurrencepolitikken, som sagsøgeren med urette har påberåbt sig. Anbringendet om, at handelen mellem medlemsstater, navnlig parallelhandelen, ikke har lidt skade, må herefter forkastes.

118 Da fastsættelsen af priser over for klageren, således som det netop er fastslået, i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, skete i samråd mellem sagsøgeren og AWS, må sagsøgerens argumenter vedrørende karakteren af den parallelhandel, som skulle være beskyttet i fællesskabsretten, og vedrørende producenternes og leverandørernes lovlige forpligtelser over for deres salgsnet, forkastes som værende uden betydning for sagen.

B — Brugen af tennisforbundenes logoer og godkendelsesmærker

119 Sagsøgeren har vedrørende brugen af tennisforbundenes logoer og betegnelser for det første bestridt, at der var tale om en samordnet praksis med AWS (a). For det andet har sagsøgeren bestridt, at denne samordning kunne anses for konkurrencebegrænsende (b). Endelig har sagsøgeren anført, at påsætningen af de omhandlede mærker gjorde det muligt for selskabet at opnå en konkurrencemæssig fordel som led i konkurrencen mellem mærker (c). Disse tre anbringender behandles separat i det følgende.

a) Samordnet praksis med AWS

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

120 Sagsøgeren har anført, at påtrykningen af det nederlandske tennisforbunds betegnelse (KNLTB) på selskabets produkter var resultatet af en ensidig handling fra dets side og blev meddelt AWS ved mødet den 15. og 16. maj 1986, således som Kommissionen har erkendt i beslutningen, hvori det anføres, at: »Selv om dette initiativ blev truffet af DSI selv ...« (40. betragtning). Selskabet brugte i øvrigt denne betegnelse som led i selskabets almindelige politik, som gik ud på — i lighed med andre virksomheder — at opnå støtte fra de nationale tennisforbund af forretningsmæssige grunde.

121 Kommissionen har anført, at selv om denne foranstaltning var sagsøgerens egen idé, og selv om brugen af logoer og godkendelsesmærker ikke i sig selv kan være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, forelå der i denne sag utvivlsomt en samordnet praksis mellem sagsøgeren og AWS med henblik på at identificere parallelimporterede varer og at bringe parallelimporten til ophør, således som det fremgår af en række dokumenter, Kommissionen har påberåbt sig som bevis.

Rettens bemærkninger

122 Retten henviser til de dokumenter, Kommissionen har påberåbt sig, navnlig følgende:

— det nævnte referat af 28. maj 1986 af et møde mellem DSI og AWS den 15. og 16. maj 1986, hvori anføres, at »når den nye æske købes, vil der på låget være en selvklæbende mærkat med ordene 'KNLTB official', således at AWS direkte kan identificere parallelimporterede bolde«

— det nævnte referat af et internt møde i AWS den 14. juni 1986 vedrørende forhandlingerne med DSI om fastsættelse af et forhold mellem priserne i Benelux og priserne i Det Forenede Kongerige. Det anføres heri: »Der pågår for tiden svære forhandlinger med Dunlop ... forholdet mellem priser ... nye æsker (...) godkendt af KNLTB ... parallelimporterede tennisbolde vil klart kunne identificeres«

— et internt notat fra AWS af 2. oktober 1986 vedrørende en aftale, der var indgået den 1. oktober 1986 med sagsøgeren, vedrørende bl.a. påtrykning af mærket »KNLTB official« på alle tennisbolde og påsætning af en selvklæbende mærkat med samme mærke på alle boldæsker

— referatet af et møde mellem sagsøgeren og AWS den 16. oktober 1986 bl.a. vedrørende bekræftelsen af brugen af betegnelsen »KNLTB official«

— referatet af et møde mellem AWS og det nederlandske sportsforbund (herefter benævnt »FSN«) den 20. oktober 1986, hvorunder Thung fra AWS sagde, at »problemerne vedrørende parallelimport af Dunlop-Fort har tvunget AWS til i samarbejde med Dunlop-England at træffe en række vidtgående foranstaltninger. På alle Dunlop-Fort-tennisbolde vil fremover blive anført mærket 'KNLTB official' og teksten 'den eneste godkendte og anbefalede tennisbold'...«

— et internt notat fra AWS af 4. marts 1987 vedrørende AWS' tab af væsentlige markedsandele for tennisbolde i Nederlandene og Belgien, og hvori anføres: »Med henblik på at gøre parallelhandel teoretisk umulig blev der truffet følgende beslutninger for 1987: 1. ..., 2. ... Man har påtrykt 'KNLTB official' ...

Betegnelsen 'KNLTB official' er det gennemgående træk i annoncerne og også salgsargumentet over for kunderne«

— et referat fra AWS af 5. maj 1987 vedrørende et møde med sagsøgeren den 7. april 1987, hvori det anføres: »På grund af problemerne med parallelhandel ... kræver Dunlop af AWS en plan for tennisbolde i 1988, for så vidt angår Nederlandene og Belgien, på grund af de aktuelle problemer. AWS skal overveje ... Dunlop KNLTB official i stedet for Dunlop Fort. En lavere fortjenstmargen på tennisbolde.«

123 Det fremgår herefter klart af de ovennævnte dokumenter, at sagsøgeren på ingen måde havde fastlagt den anfægtede forretningsmæssige praksis ensidigt og selvstændigt, men derimod i samråd med AWS. Sagsøgerens anbringende må derfor forkastes.

b) Spørgsmålet, om den omhandlede forretningsmæssige praksis var konkurrencebegrænsende

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

124 Sagsøgeren har anført, at da selskabet havde påsat kendingsmærker på boldæskerne med henblik på at kunne identificere parallelimport — hvilket selskabet erkender at have gjort — havde det ingen interesse i med samme formål for øje at påsætte betegnelsen KNLTB som et yderligere kendemærke. Endvidere er det forhold, at man på denne måde identificerer parallelimporterede produkter, ikke i sig selv i strid med traktatens artikel 85. Der ville kun være tale om en overtrædelse, hvis de pågældende virksomheder efter at have fået ret til at bruge et logo eller et kendemærke indgik en aftale eller samordnede deres praksis med det formål eller den følge, at parallelhandel udelukkes. Dette har Kommissionen imidlertid ikke ført bevis for.

125 Kommissionen har understreget, at de kendemærker, som sagsøgeren allerede har påsat æskerne med tennisbolde, ikke kunne ses med det blotte øje, og at selskabet derfor også lod KNLTB-mærket, som er meget synligt, påtrykke for lettere at kunne identificere de parallelimporterede varer, således som det tilstrækkelig tydeligt fremgår af de nævnte referater af det interne møde i AWS den 13. juni 1986 og af AWS' møde med FSN den 20. oktober 1986. Når en aftale om en sådan anvendelse af kendemærker er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, er det ikke nødvendigt at undersøge dens konkrete virkninger på markedet (jf. Domstolens dom af 13.7.1966, forenede sager 56/84 og 58/64, Consten og Grundig mod Kommissionen, Sml. 1965-1968, s. 245, org.ref.: Rec. s. 429, og af 30.1.1985, sag 123/83, BNIC, Sml. s. 391, præmis 22).

Rettens bemærkninger

126 Det bemærkes indledningsvis, at den samordning mellem sagsøgeren og AWS, som Kommissionen har anset for en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, gik ud på at udelukke parallelimport af aftalevarerne, som blev identificeret ved hjælp af kendemærker, der blev påsat sagsøgerens produkter.

127 Det fremgår klart af de fremlagte beviser (jf. ovenfor, præmis 122), at sagsøgeren og AWS var blevet enige om at påsætte et eller flere kendemærker på sagsøgerens produkter med henblik på uden videre at kunne identificere visse af aftalevarerne, som var blevet indført ved parallelimport. Kommissionen har med rette anført, at en sådan aftale er konkurrencebegrænsende og som sådan i strid med traktatens artikel 85, stk. 1. Det er herefter ufornødent at undersøge, om aftalen som anført af sagsøgeren ikke har haft virkninger på markedet (jf. de nævnte domme Consten & Grundig mod Kommissionen og Sandoz mod Kommissionen).

128 Anbringendet må derfor forkastes.

c) Spørgsmålet, om der var tale om en konkurrencemæssig fordel

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

129 Sagsøgeren har bestridt, at formålet med anvendelsen af KNLTB-mærket på de af AWS solgte tennisbolde og æsker, som fastslået af Kommissionen i beslutningen (60. betragtning), var at favorisere selskabets eksklusive salgsnet i forhold til de parallelt importerede varer ved at give forbrugeren indtryk af, at de mærkede varer var af højere kvalitet og derfor dyrere. Den eneste konkurrencemæssige fordel, sagsøgeren havde af anvendelsen af KNLTB-mærket, var, at salget af selskabets produkter blev fremmet i forhold til konkurrenternes, men selskabet brugte ikke retten til at gengive mærket på sine produkter til at udelukke parallelimport.

130 Kommissionen har erkendt, at et mærke kan påsættes en fabrikants produkter på en sådan måde, at der ikke hermed opnås en konkurrencemæssig fordel, men har understreget, at anvendelsen af KNLTB-mærket i dette tilfælde skete bl.a. med det formål at udelukke salg af parallelimporterede tennisbolde eller i hvert fald at gøre det vanskeligere end salget af varer med det pågældende mærke og dermed at reducere parallelhandelens omfang til fordel for sagsøgerens eneforhandlere. Endvidere har Kommissionen anført, at når den har ført bevis for en samordnet praksis, er det uden betydning, om AWS og sagsøgeren var i stand til at bruge den ret til at anvende mærket, som de havde opnået, på en sådan måde, at parallelimport til Nederlandene faktisk blev udelukket. Denne ret blev nemlig under alle omstændigheder udnyttet ulovligt, idet den skulle gøre det muligt at identificere parallelimporterede varer med henblik på at bringe parallelimport til ophør, således som det fremgår af forskellige beviser, navnlig det tidligere nævnte telex af 10. marts 1986 fra sagsøgeren til AWS.

Rettens bemærkninger

131 Retten finder, at henset til det af Kommissionen fremlagte bevismateriale, på grundlag af hvilket det kan fastslås, at der mellem sagsøgeren og AWS var en samordning med i hvert fald til dels det formål at finde frem til parallelimporterede varer ved hjælp af påtrykning af et særligt mærke på aftalevarer for at bringe parallelimport til ophør, er det uden betydning for sagens afgørelse, om sagsøgeren og selskabets salgsnet samtidig kunne opnå lovlige konkurrencemæssige fordele af anvendelsen af dette mærke. Anbringendet må derfor forkastes som værende uden betydning for sagen.

132 Det følger af det anførte, at beslutningen må annulleres, for så vidt det heri fastslås, at traktatens artikel 85, stk. 1, blev overtrådt før den 1. februar 1985. I øvrigt må påstandene om annullation af beslutningen forkastes, for så vidt de ikke vedrører bøden.

Påstanden om ophævelse eller nedsættelse af bøden

133 Sagsøgeren har anført, at bødens størrelse er ubegrundet, og at bøden er udmålt til et uforholdsmæssigt højt beløb. Kommissionen har ved udmålingen anvendt den kompetence, den har i henhold til artikel 15 i forordning nr. 17, ukorrekt og har tilsidesat proportionalitetsprincippet. Sagsøgeren har fremført sin argumentation i to led, nemlig »Generelle bemærkninger« og »Særlige bemærkninger«.

134 Det bemærkes, at sagsøgeren under de »generelle bemærkninger« kun har gentaget de anbringender og argumenter, som er fremført til støtte for påstanden om annullation af beslutningen. Under henvisning til det allerede anførte er det derfor ikke nødvendigt på ny at undersøge disse anbringender og argumenter. Det er således

de anbringender og argumenter, som sagsøgeren har fremført under sine »særlige bemærkninger«, som i det følgende skal vurderes. Disse bemærkninger fører ifølge sagsøgeren frem til samme resultat som de »generelle bemærkninger«, nemlig at bøden skal ophæves eller nedsættes.

135 I denne forbindelse bemærkes, at sagsøgeren har fremført fem forhold, som fører til, at bøden skal ophæves eller nedsættes. For det første må der ifølge sagsøgeren ved vurderingen af den økonomiske sanktion, som er pålagt selskabet, tages hensyn til, at den adfærd, som er anset for ulovlig, til dels ikke er blevet sanktioneret i Kommissionens praksis før den anfægtede beslutning (A). For det andet har sagsøgeren anført, at der skal tages hensyn til, at selskabet under den administrative procedure indrettede sin adfærd med henblik på at rette sig efter de klagepunkter, som Kommissionen havde fremsat (B). For det tredje havde overtrædelsen ikke den varighed, der er lagt til grund ved udmålingen af bøden (C). For det fjerde er der anvendt en forkert omsætning ved udmålingen af sanktionen, og for det femte har sagsøgeren påberåbt sig forskellige særlige omstændigheder (E).

A — Ingen fortilfælde

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

136 Sagsøgeren har for det første anført, at opkøb af parallelimporterede produkter, som af Kommissionen er anset for en skærpende omstændighed, ikke var blevet sanktioneret af Kommissionen før ved beslutning 88/172/EØF af 18. december 1987 om en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/31.503 — Konica, EFT L 78, s. 34), og selskabets opkøb af produkter, som Kommissionen har påberåbt sig i beslutningen, ligger forud for denne beslutnings dato.

137 Endvidere har sagsøgeren anført, at Kommissionen ikke tidligere har gjort gældende, at påtrykning af logoer og godkendelsesmærker fra sportsforbund på en producents produkter som led i et eksklusivt salgsnet er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1.

138 Endelig har sagsøgeren anført, at Kommissionen aldrig tidligere med hjemmel i artikel 85, stk. 1, har påtalt forskelle i de priser, der indrømmes eneforhandlere i en medlemsstat, og de priser, som indrømmes en uafhængig handlende i en anden medlemsstat, eller foranstaltninger med henblik på at bringe de priser, der faktureres købere, som driver virksomhed under ensartede vilkår i en og samme medlemsstat, i overensstemmelse med hinanden. Kommissionen har heller ikke tidligere fastslået, at leverandører, som hidtil blot havde været forpligtet til ikke at hindre parallelhandel, også aktivt skulle fremme sådan handel.

139 Kommissionen har anført, at opkøb af parallelimporterede varer som en foranstaltning til begrænsning eller kontrol af markederne er forbudt i henhold til traktatens artikel 85, stk. 1, når det er to eller flere virksomheder, som i fællesskab foretager opkøb, og at gennemførelsen af fællesskabsrettens konkurrenceregler, som finder anvendelse uden videre, ikke forudsætter, at der findes fortilfælde, når de pågældende virksomheder som i dette tilfælde ikke har kunnet være uvidende om, at formålet med deres adfærd var at begrænse konkurrencen.

140 Med hensyn til, at påtrykning af logoer på sportsartikler ikke tidligere er blevet påtalt, har Kommissionen anført, at de pågældende virksomheder i denne sag ikke har kunnet være uvidende om, at foranstaltningen havde et konkurrencebegrænsende formål, idet der var tale om herigennem at identificere parallelimporterede varer for at udelukke parallelimport.

141 Endelig har Kommissionen anført, at sagsøgerens argumenter om, at visse aspekter i beslutningen vedrørende leverandørernes prispolitik skulle være nye, er uden betydning for sagen, idet selskabet deltog i en samordnet praksis med henblik på at

opretholde forskelle mellem priserne på markederne i de forskellige medlemsstater for derved at udelukke parallelhandel, hvilket ifølge fast retspraksis er en alvorlig overtrædelse (Domstolens dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80 — 103/80, Musique diffusion française m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1825, præmis 107).

Rettens bemærkninger

142 Med hensyn til sagsøgerens anbringende om, at Kommissionen ikke tidligere har påtalt adfærd hos virksomheder, som kan sammenlignes med den adfærd, der er gjort gældende over for sagsøgeren, bemærkes, at der ganske vist ikke kan pålægges straf, uden at der foreligger skyld (Domstolens dom af 17.5.1984, sag 83/83, Estel mod Kommissionen, Sml. s. 2195), men at det fremgår af retspraksis (jf. bl.a. Domstolens dom af 11.7.1989, sag 246/86, Belasco m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 2117, og af 8.2.1990, sag C-297/87, Tipp-Ex mod Kommissionen, Sml. I, s. 261, og Rettens dom af 2.7.1992, sag T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening mod Kommissionen, Sml. II, s. 1931, præmis 157), at der kan pålægges sanktioner for overtrædelser af konkurrencereglerne, når de er begået forsætligt eller uagtsomt, og det er tilstrækkeligt, at virksomheden ikke kunne være uvidende om, at dens adfærd kunne være konkurrencebegrænsende.

143 Kommissionen og Fællesskabets retsinstanser kan ganske vist ved udmålingen af den bøde, der skal pålægges en virksomhed, som har gjort sig skyldig i konkurrencebegrænsende handlinger, under visse omstændigheder tage hensyn til, at det på det tidspunkt, hvor de pågældende handlinger er begået, endnu ikke er fastslået i Kommissionens praksis, at disse er i strid med konkurrencereglerne (Domstolens dom af 3.7.1991, sag C-62/86, AKZO mod Kommissionen, Sml. I, s. 3359). Men sagsøgeren kan ikke med føje gøre gældende, at det forholder sig således med et generelt forbud mod reeksport af aftalevarer, som er pålagt forhandlerne i et eksklusivt salgsnet, og hvortil der er knyttet visse tvangsforanstaltninger med henblik på at sikre, at aftaleparterne overholder forbuddet, da det er ubestridt, at disse foranstaltninger — hvis formål eller følge er af modarbejde virkeliggørelsen af det fælles marked, som er et af traktatens mål, idet de forskellige nationale markeder herved afskærmes — efter fast retspraksis i sig selv er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1. Det bemærkes i denne forbindelse, at en politik med afskærmning

af de nationale markeder nødvendigvis forudsætter en differentieret prispolitik på de forskellige nationale markeder, og sagsøgeren kan ikke for Fællesskabets retsinstanser gøre gældende, at nogle af de tvangsforanstaltninger, selskabet har fastsat med henblik på at sikre overholdelsen af det generelle forbud, som f.eks. opkøb af visse aftalevarer, er nye. Der må derimod ved vurderingen af den bøde, der skal pålægges sagsøgeren, tages hensyn til, at selskabet ikke blot har pålagt sine medkontrahenter at overholde et af dette fastsat konkurrencebegrænsende forbud, men også har anvendt en række forskellige tvangsforanstaltninger for at sikre, at forhandlerne og videresælgerne overholdt forbuddet, hvis konkurrencebegrænsende formål sagsøgeren var bekendt med.

B — Sagsøgerens adfærd under den administrative procedure for Kommissionen

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

144 Sagsøgeren har bestridt, at selskabet — som påstået af Kommissionen — ikke ændrede sin adfærd, hverken efter meddelelsen om Newitt's klage, eller efter Kommissionens formelle advarsel af 29. oktober 1987 mod at fortsætte den konkurrencebegrænsende adfærd, og at selskabet i skrivelsen af 12. august 1987 skulle have anmodet sine eneforhandlere om ikke uden først at have spurgt selskabet at besvare Kommissionens eventuelle spørgsmål. Selskabet ønskede ikke med skrivelsen af 12. august 1987 at opnå og opnåede heller ikke, at bevismateriale blev forfalsket eller forsvandt. Endvidere har sagsøgeren understreget, at selskabet foretog en seriøs undersøgelse af klagen fra Newitt, da det modtog den, og at selskabets holdning fremgår af skrivelsen til Newitt's advokater af 3. september 1987, hvoraf en kopi blev fremsendt til Kommissionen i august 1988. Herudover har sagsøgeren anført, at Kommissionen ved udmålingen af bøden skulle have taget hensyn til de foranstaltninger, selskabet efter modtagelsen af meddelelsen om klagepunkter traf på et eget initiativ for at overholde konkurrencereglerne, på samme måde, som Kommissionen har gjort i andre tilfælde (beslutning 82/853 af 7.12.1982

(IV/30.070 — National Panasonic, EFT L 354, s. 28), beslutning 85/79/EØF af 14.12.1984 (IV/30.809 — John Deere, EFT 1985 L 35, s. 58), begge om en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85, og beslutning 88/518/EØF af 18.7.1988 (IV/30.178 — Napier Brown — British Sugar, EFT L 284, s. 41) om en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 86). Endvidere burde Kommissionen have taget hensyn til, at selskabet selv erkendte, at visse dele af dets adfærd var ulovlig.

145 Kommissionen har anført, at den ikke har pålagt sagsøgeren nogen sanktion for i skrivelsen af 12. august 1987 at have forsøgt at koordinere forhandlernes svar på klagen, men derimod for ikke at have ændret sin adfærd efter modtagelsen af klagen og for at have forsøgt at udnytte forhandlernes tavshed. Sagsøgeren kan ikke nu påberåbe sig denne tavshed til støtte for, at den bøde, der er pålagt selskabet, skal nedsættes. Efter modtagelsen af klagen og advarslen fortsatte sagsøgeren med at overtræde traktatens artikel 85, og først efter selskabets svar på meddelelsen om klagepunkter af 16. juli 1990 traf det foranstaltninger med henblik på effektivt at overholde traktatens bestemmelser. Med hensyn til BTR's skrivelse til Newitt's advokater den 3. september 1987 ændrede denne ikke reelt sagsøgerens forretningspolitik, og denne skrivelse kan derfor ikke påberåbes. Endelig har Kommissionen anført, at sagsøgeren nødvendigvis måtte anerkende, at visse af selskabets handlinger var ulovlige, således at det ville bringe bødens afskrækkende virkning i fare, såfremt dette blev anset for en formildende omstændighed.

Rettens bemærkninger

146 Det bemærkes, at ophør med en overtrædelse under den administrative procedure kan anses for en formildende omstændighed ved udmålingen af den bøde, Kommissionen pålægger (jf. ovennævnte dom Sandoz mod Kommissionen). Det må imidlertid fastslås, at sagsøgeren i denne sag efter at have modtaget Newitt's klage og advarslen, hvori det blev understreget, at der var tale om alvorlige overtrædelser, over for sit amerikanske datterselskab traf foranstaltninger med henblik på at ude-

lukke, at de ordrer, Newitt havde afgivet i 1988, blev efterkommet, og i denne forbindelse henviste til »en ændret politik«, således som det fremgår af et telegram af 1. februar 1989 fra det amerikanske datterselskab til Newitt.

147 Med hensyn til rækkevidden af BTR's skrivelse til Newitt's advokater af 3. september 1987 må der ved vurderingen heraf tages hensyn til, at de overtrædelser, der er gjort gældende over for sagsøgeren, i hvert fald ikke ophørte efter dette tidspunkt, og til indholdet af selve skrivelsen, hvoraf fremgår, at det generelle forbud mod, at Newitt eksporterede, kun kunne ophæves under visse betingelser, herunder at sagsøgeren gav samtykke til, hvem der kunne modtage varer eksporteret af Newitt.

148 Endvidere traf sagsøgeren med henblik på at overholde Fællesskabets konkurrenceregler først foranstaltninger — som blev meddelt Kommissionen ved skrivelser af 12. december 1990 og 22. januar 1991 — flere måneder efter svaret på meddelelsen om klagepunkter og mere end tre år efter, at selskabet var orienteret om Newitt's klage i juni 1987.

149 Endelig er det ganske vist vigtigt, at sagsøgeren har erkendt og beklaget visse dele af sin adfærd, men dette forhold kan — navnlig under de foreliggende omstændigheder — ikke have nogen betydning for den fastslåede overtrædelses faktiske karakter (Rettens dom af 17.12.1991, sag T-7/89, Hercules Chemicals mod Kommissionen, Sml. II, s. 1711).

150 Sagsøgerens anbringende om, at Kommissionen ved udmålingen af den økonomiske sanktion, der er pålagt selskabet, ikke i tilstrækkelig grad har taget hensyn til selskabets adfærd under den administrative procedure, må herefter forkastes.

C — Overtrædelsens varighed

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

151 Med hensyn til, hvornår de overtrædelser, der er gjort gældende over for sagsøgeren, blev påbegyndt, har selskabet anført, at selv om skrivelsen af 14. december 1977 til Newitt måtte anses for bevis for en overtrædelse, er der ingen forbindelse mellem denne skrivelse og den politik, selskabet indledte i 1985 efter at være overtaget af BTR. Den overtrædelse, der måtte være begået i 1977, er derfor omfattet af den femårige forældelse i henhold til forordning nr. 2988/74. Med hensyn til, hvornår overtrædelsen ophørte, har sagsøgeren anført, at ingen af de foranstaltninger, selskabet har erkendt at have truffet, fortsatte med at have nogen nævneværdig virkning, og at de foranstaltninger, som Kommissionen har gjort gældende over for selskabet, var isolerede og kortvarige og blev truffet i en periode med vanskelige forretningsmæssige forbindelser mellem selskabet og Newitt.

152 Kommissionen har på dette punkt gentaget sin argumentation, hvorefter de overtrædelser, der er påberåbt over for sagsøgeren, begyndte i 1977 og fortsatte uafbrudt til 1990.

Rettens bemærkninger

153 Som Retten allerede har fastslået (jf. ovenfor, præmis 79-85), må overtrædelsen anses for påbegyndt den 1. februar 1985.

154 Det følger heraf, at overtrædelsens varighed, som i henhold til artikel 15 i forordning nr. 17 er et af de forhold, der skal tages i betragtning ved udmåling af bøden,

er reduceret til fem år. Retten må derfor som led i sin fulde prøvelsesret ændre beslutningen og nedsætte den bøde, der var pålagt sagsøgeren, på de i det følgende nærmere fastsatte betingelser.

155 For så vidt angår varigheden af de overtrædelser, som består i, at sagsøgeren traf forskellige foranstaltninger med henblik på at hindre den parallelimport, som direkte var omfattet af det generelle eksportforbud, bemærkes endvidere, at disse foranstaltninger ifølge beslutningen var resultatet af en samordning mellem sagsøgeren og selskabets eneforhandlere, herunder AWS. Disse overtrædelser må derfor anses for påbegyndt på det tidspunkt, hvor den anfægtede samordning af sagsøgerens og AWS' praksis ifølge Kommissionens bevismateriale begyndte. Der henvises i denne forbindelse til de to telexmeddelelser af 1. februar og 29. april 1985, som viser, at AWS var i gang med at lave en fortegnelse over identifikationsmærker på Dunlop-ketsjere, der var indført ved parallelimport, som led i gennemførelsen af sagsøgerens og AWS' samordnede praksis, som gik ud på at forhindre parallelimport ved at identificere de parallelimporterede varer. De forskellige overtrædelser, som Kommissionen har gjort gældende over for sagsøgeren, må således anses for påbegyndt i begyndelsen af 1985 (jf. ovenfor, præmis 85). Det samme gælder de prismæssige foranstaltninger, der også må anses for vedtaget — som et resultat af samordningen mellem sagsøgeren og AWS — i 1985, således som det fremgår af telexet af 27. februar 1986, hvori AWS anfører at have støttet sagsøgerens prispolitik i det foregående år under den udtrykkelige forudsætning, at sagsøgeren effektivt kontrollerede sit salgssystem.

156 Med hensyn til, hvornår samordningen ophørte, må det nødvendigvis være sket i april 1989, da AWS ophørte med at være sagsøgerens eneforhandler, hvorfor samordningen mellem dem også må være ophørt. Samordningen er således ikke først ophørt i 1990 som anført af Kommissionen, idet Kommissionen ikke har sondret mellem det generelle eksportforbud og de øvrige foranstaltninger med henblik på at hindre paralleleksport (70. betragtning til beslutningen).

157 Ved udmålingen af den bøde, der skal pålægges sagsøgeren i anledning af de allerede fastslåede konkurrencestridige handlinger, må der således tages hensyn til, at foranstaltningerne ophørte i 1989 og ikke i 1990, som fejlagtigt antaget i beslutningen.

D — Den omsætning, der skal anvendes ved udmålingen af bøden

Sammendrag af parternes anbringender og væsentligste argumenter

158 Sagsøgeren har anført, at den omsætning, der skal tages i betragtning, er selskabets omsætning ved salg af dets produkter til AWS, med hvem sagsøgeren påstås at have samordnet sin praksis (2,2% af sagsøgerens omsætning på fællesskabsniveau og 1,9% på verdensplan i 1988), mens den bøde, der er pålagt selskabet, svarer til 7% af dets omsætning på verdensplan, således som Kommissionen har anført i svarskriftet. Sagsøgeren har understreget, at selskabets omsætning på verdensplan (73,4 mio. ECU i 1988 og 75,4 mio. i 1989 vedrørende tennisbolde og -ketsjere, squashbolde og golfudstyr) med hensyn til »produktmarkedet« i væsentligt omfang er opnået ved salg af golfudstyr i Det Forenede Kongerige og med hensyn til »det geografiske marked« ved salg uden for Fællesskabet, nemlig i Mellemøsten og Fjernøsten af varer, der fremstilles på stedet. Efter sagsøgerens opfattelse er bøden derfor beregnet på grundlag af en »ikke relevant« omsætning.

159 Kommissionen har anført, at der var tale om meget alvorlige og langvarige overtrædelser, der ikke var begrænset til Fællesskabet eller Europa, men også omfattede USA, idet sagsøgeren i januar 1988 forbød sit datterselskab dér at levere tennisbolde til Newitt, og forbuddet endda blev udstrakt til »alle de steder i verden«, hvor sagsøgeren havde eneforhandlere, jf. sagsøgerens nævnte skrivelse af 5. august 1985 til Newitt. Da Kommissionen pålagde sagsøgeren en bøde på 7% af selskabets omsætning på verdensplan vedrørende de relevante varer, er den ikke

gået ud over de grænser, der er fastsat i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17. Bøden er væsentligt lavere end det deri fastsatte maksimum på 10% af den samlede omsætning på verdensplan, og ved udmålingen af bøden tog Kommissionen hensyn til alle de formildende omstændigheder, der kunne være tale om.

Rettens bemærkninger

160 Det bemærkes, at ifølge Domstolens praksis (jf. tidligere nævnte dom Musique diffusion française m.fl. mod Kommissionens og Rettens tidligere nævnte dom Hilti mod Kommissionen) vedrører det beløb på 10% af omsætningen i det sidste regnskabsår, på grundlag af hvilken bøder for overtrædelse af konkurrencereglerne beregnes i henhold til artikel 15 i forordning nr. 17, den pågældende virksomheds samlede omsætning.

161 Sagsøgeren har ikke bestridt, at den bøde på 5 mio. ECU, som er pålagt selskabet, overstiger grænsen på 10% af selskabets omsætning, og der er ikke oplysninger i sagen, der tyder på, at denne grænse er overskredet.

162 Selv om den bøde, som er pålagt sagsøgeren, skal nedsættes som fastslået ovenfor, begrunder overtrædelsens grovhed og den herved forårsagede skade for konkurrencen på det fælles marked i tilstrækkelig grad den procentdel af omsætningen, som Kommissionen har anvendt ved udmålingen af den bøde, som oprindeligt er pålagt sagsøgeren.

163 Anbringendet må derfor forkastes.

E — Andre omstændigheder, som skal tages i betragtning ved vurdering af bøden

164 Sagsøgeren har yderligere påberåbt sig forskellige særlige omstændigheder til støtte for, at den bøde, der er pålagt selskabet, skal nedsættes. Selskabet har således gjort gældende, at Kommissionen ikke har handlet med fornøden hurtighed (a), forbrugerne har ikke lidt skade (b), og princippet om ligebehandling af virksomheder er ikke blevet overholdt (c).

a) Anbringendet om, at Kommissionen ikke har behandlet sagen med fornøden hurtighed

165 Sagsøgeren har anført, at selskabet ikke skal lide skade som følge af den uforholdsmæssig lange tid, der forløb fra klagens indgivelse i 1987, til Kommissionen traf beslutningen i marts 1992. Kommissionen ændrede i denne periode sin politik i retning af en forhøjelse af de bøder, der pålægges virksomheder.

166 Kommissionen har ikke udtrykkeligt taget stilling til dette anbringende.

167 Selv om der i visse tilfælde ved vurderingen af den bøde, der skal pålægges den pågældende virksomhed, kan tages hensyn til den hurtighed, hvorved Kommissionen har behandlet sagen (Domstolens dom af 6.3.1974, forenede sager 6/73 og 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano og Commercial Solvents mod Kommissionen, Sml. s. 223), finder Retten, at den tid, der er forløbet mellem beslutningen om at indlede proceduren med henblik på at fastslå en overtrædelse, den 7. maj 1990, og den anfægtede beslutning, viser, at administrationen har handlet med normal hurtighed. Endvidere er det bevist, at inden Kommissionen traf beslutning

om at indlede proceduren, havde den inden for rimelig tid truffet de nødvendige foranstaltninger med henblik på at behandle den klage, der var indgivet den 23. juni 1987, navnlig ved i 1988 at have foretaget kontrolundersøgelse i AWS' kontorer. Det tilføjes, at sagsøgeren kunne have undgået følgerne af den sagsbehandling, selskabet nu gør indsigelse mod, ved at have rettet sig efter Fællesskabets konkurrenceregler fra det tidspunkt, hvor selskabet fra Kommissionen fik meddelelse om Newitt's klage, den 20. oktober 1987.

168 Anbringendet om, at Kommissionen ikke har behandlet sagen med fornøden hurtighed, må herefter forkastes.

b) Anbringendet om, at forbrugerne ikke har lidt skade

169 Sagsøgeren har anført, at selskabets anfægtede handlinger ikke har påført forbrugerne nogen skade, og at de foranstaltninger, selskabet traf med hensyn til priser, i det væsentlige var resultatet af markedskræfternes frie spil. Andre leverandører af de omhandlede produkter opererede også på markederne i de relevante lande, og der er ikke noget, der tyder på, at detailpriserne på selskabets produkter i disse lande steg i den omhandlede periode, bortset fra normal inflation. Endvidere har sagsøgeren anført, at selskabet under alle omstændigheder var nødt til at forhøje de unormalt lave priser, der blev indrømmet Newitt, for at fjerne det misforhold, der var opstået, fordi Newitt fik leveret tennisbolde til priser, som i det væsentlige svarede til de priser, der blev indrømmet eneforhandlerne uden for Det Forenede Kongerige.

170 Kommissionen har ikke udtrykkeligt taget stilling til dette anbringende.

171 Det bemærkes indledningsvis, at den skade, som påføres forbrugere, der er udsat for en i henhold til Fællesskabets konkurrenceregler ulovlig adfærd, ikke blot er den direkte økonomiske skade, som sagsøgeren har omtalt, men også den indirekte skade, som skyldes en svækkelse af konkurrencestrukturen (jf. med hensyn til fortolkningen af traktatens artikel 86 dommen Istituto Chemioterapico Italiano og Commercial Solvents mod Kommissionen, a.st., præmis 32). Det er i denne forbindelse åbenbart, at forbrugerne med et generelt eksportforbud, som pålægges et eksklusivt salgsnet, og hvorved der sikres de autoriserede forhandlere en absolut territorial beskyttelse, ikke opnår den effektive konkurrencestruktur, som er forudsat i EØF-traktaten, navnlig artikel 3, litra f). Ved en sådan konkurrencestruktur udelukkes enhver konkurrence mellem produkter inden for leverandørens sortiment samtidig med, at konkurrencen mellem mærkerne allerede er stærkt begrænset netop på grund af den måde, producenten sælger varerne, og forbrugerne bliver dermed afhængige af eneudbyderen. I modsætning til, hvad sagsøgeren har anført, påføres der ved en sådan organisation af markedet forbrugeren en særlig alvorlig skade. Hertil kommer med hensyn til den rent økonomiske skade, som sagsøgeren har omtalt, at i modsætning til, hvad selskabet har gjort gældende, kan det i sig selv have en skadelig virkning for forbrugerne, at parellelimporten udelukkes eller vanskeliggøres, idet det prisfald, der er en normal følge af parallelimport, ikke indtræder. For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt sagsøgerens prisforanstaltninger var berettigede, bemærkes, at uanset hvilken økonomisk begrundelse der i øvrigt måtte være for virksomhedernes adfærd på markedet, medfører det forhold, at denne adfærd er led i en i henhold til traktatens artikel 85, stk. 1, ulovlig samordning, at anbringenderne og argumenterne om, at denne adfærd skulle være økonomisk begrundet, bliver uden betydning for sagen, i hvert fald når adfærden ikke er omfattet af traktatens artikel 85, stk. 3.

172 Sagsøgerens anbringende om, at den anfægtede adfærd ikke har kunnet påføre forbrugerne et direkte tab, og at virksomhedens normale forretningspolitik ville have ført til den samme prispolitik som den anfægtede, må herefter forkastes.

c) Anbringendet om tilsidesættelse af princippet om ligebehandling af virksomheder

173 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ikke har redegjort for de generelle kriterier for bødeudmålingen, der er anvendt, eller for forskellene mellem de bøder, der er pålagt de pågældende virksomheder, og Kommissionen har dermed ikke fulgt de principper, der er fastlagt i Rettens dom af 10. marts 1992 (sag T-13/89, ICI mod Kommissionen, Sml. II, s. 1021, præmis 352). Det anføres ganske vist i beslutningen, at de af AWS begåede overtrædelser ophørte i 1989, og at denne virksomhed havde visse økonomiske problemer, der førte til, at den blev opkøbt (70. og 71. betragtning), men der er ikke taget hensyn til, at sagsøgeren også havde økonomiske problemer og derfor blev opkøbt af BTR i 1985. Det er derfor i strid med ligebehandlingsprincippet, at Kommissionen har pålagt sagsøgeren en bøde, som er tredive gange så stor som den, der er pålagt AWS. Endvidere har Kommissionen ikke redegjort for, hvorfor der ikke er pålagt Pinguin en sanktion, selv om det blev fastslået, at denne virksomhed også havde tilsidesat traktatens artikel 85, stk. 1, og virksomheden svarede ikke engang på meddelelsen om klagepunkter.

174 Kommissionen har anført, at den bøde, der er pålagt AWS, svarer til 5% af selskabets omsætning vedrørende de relevante varer, og at forskellen mellem denne bøde og den bøde, der er pålagt sagsøgeren, skyldes, at de overtrædelser, virksomhederne har gjort sig skyldige i, havde forskellig varighed. For så vidt angår Pinguin har Kommissionen anført, at denne virksomhed ikke alene undlod at besvare meddelelsen om klagepunkter, men den har heller ikke anfægtet beslutningen, selv om det heri fastslås, at virksomheden overtrådte traktatens artikel 85, stk. 1. Retten kan derfor ikke efterprøve den måde, hvorpå Pinguin er blevet behandlet i forhold til sagsøgeren. Endelig har Kommissionen i retsmødet anført, at Pinguin er en lille virksomhed, som spillede en mindre, passiv rolle i den omhandlede overtrædelse.

175 Det bemærkes, at i modsætning til, hvad sagsøgeren har anført, har Kommissionen i beslutningen redegjort for sine overvejelser vedrørende udmålingen af bøden. Den har således taget hensyn til alvorligheden af de overtrædelser, virksomhederne

hver især havde begået, disses varighed og sagsøgerens, hhv. AWS' økonomiske styrke. Sagsøgeren kan derfor ikke gøre gældende, at Kommissionen ikke i beslutningen har redegjort for de generelle kriterier for bødeudmålingen, eller at Kommissionen har tilsidesat ligebehandlingsprincippet, når henses til selskabets økonomiske styrke i forhold til AWS' og den afgørende rolle, selskabet spillede i de omhandlede overtrædelser.

176 Med hensyn til, at der ikke blev pålagt Pinguin en bøde, bemærkes, at det fremgår af Domstolens praksis, at når en virksomhed ved sin adfærd har overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, kan den ikke undgå en sanktion med henvisning til, at en anden virksomhed ikke er blevet pålagt en bøde, også selv om det sidstnævnte forhold ikke er blevet forelagt Fællesskabets retsinstanser (jf. dommen Ahlström Osakeyhtiö mod Kommissionen, a.st., præmis 197).

177 Sagsøgerens anbringende om, at Kommissionen ikke har redegjort for de generelle kriterier, den har anvendt ved udmålingen af den pålagte bøde, og at der ikke er pålagt Pinguin en bøde, må herefter ligeledes forkastes.

178 Det følger af det anførte, at Retten i princippet kan tiltræde den bøde, der er pålagt sagsøgeren, men at bøden må nedsættes, idet de overtrædelser, selskabet har gjort sig skyldig i, må antages at have varet fra 1985 til 1990 for så vidt angår det generelle eksportforbud og fra 1985 til 1989 for så vidt angår de forskellige foranstaltninger, der blev truffet med henblik på at håndhæve dette forbud (jf. ovenfor, præmis 153-157). Retten finder imidlertid, at nedsættelsen af bøden ikke nødvendigvis skal være proportional med den nedsættelse af overtrædelsens varighed, som den har foretaget, når henses til alvorligheden af og sammenhængen i de overtrædelser, Kommissionen har fastslået, mens de faktisk foregik.

179 Retten finder herefter med hjemmel i sin fulde prøvelsesret, at den bøde, der skal pålægges sagsøgeren, bør nedsættes fra 5 til 3 mio. ECU.

Påstanden om erstatning af udgifterne i forbindelse med sikkerhedsstillelse for betaling af bøden

180 Sagsøgeren har endelig nedlagt påstand om, at Kommissionen tilpligtes at erstatte selskabet de udgifter, det har afholdt i forbindelse med sikkerhedsstillelse for betaling af bøden.

181 Kommissionen har i svarskriftet anført, at denne påstand bør afvises. Sagsøgeren valgte selv at stille en bankgaranti i stedet for at betale bøden, og under alle omstændigheder er Retten ikke kompetent til at pådømme en sådan påstand i forbindelse med den legalitetskontrol, den foretager (Domstolens dom af 24.6.1986, sag 53/85, AKZO Chemie mod Kommissionen, Sml. s. 1965).

182 Sagsøgeren har ikke i replikken fremsat bemærkninger vedrørende Kommissionens afvisningspåstand.

183 Det bemærkes, at en stævning i henhold til artikel 19 i statutten for EØF-Domstolen og procesreglementets artikel 44, stk. 1, litra c), skal indeholde en kort fremstilling af søgsmålsgrundene, og denne fremstilling skal være så klar og præcis, at sagsøgte kan varetage sit forsvar, og at Retten kan tage stilling til sagen (Rettens

kendelse af 29.11.1993, sag T-56/92, Koelman mod Kommissionen, Sml. II, s. 1269, præmis 21). Det samme gælder med hensyn til påstande, som skal ledsages af anbringender og argumenter, således at sagsøgte og Retten kan vurdere påstanden.

184 Det angives ikke i forbindelse med den ovennævnte påstand, på hvilket retligt grundlag den er nedlagt, og der fremsættes ikke sådanne anbringender og argumenter, at der kan tages stilling til, om der skal gives medhold i påstanden. Navnlig præciseres det ikke i forbindelse med påstanden, om den er et led i annullationssøgsmålet, om den er fremsat i henhold til traktatens artikel 178 og 215, eller om der er tale om udgifter, der kræves erstattet.

185 Påstanden om, at Kommissionen tilpligtes at erstatte sagsøgeren de udgifter, selskabet har afholdt i forbindelse med sikkerhedsstillelse for betaling af bøden, må herefter afvises, idet bemærkes, at det er ufornødent at tage stilling til Kommissionens afvisningspåstand.

Sagens omkostninger

186 Ifølge procesreglementets artikel 87, stk. 3, kan Retten fordele sagens omkostninger eller bestemme, at hver part skal bære sine egne omkostninger, hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter. Da begge parter til dels har tabt, finder Retten, at sagsøgeren bør bære sine egne omkostninger og halvdelen af Kommissionens.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Anden Afdeling)

1) Kommissionens beslutning 92/261/EØF af 18. marts 1992 om en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/32.290 — Newitt/Dunlop Slazenger International m.fl.) annulleres, for så vidt

a) den overtrædelse, der er gjort gældende over for sagsøgeren, og som består i et generelt eksportforbud, anses for påbegyndt før den 1. februar 1985, og

b) de forskellige foranstaltninger, sagsøgeren traf for at sikre overholdelsen af forbuddet mod at eksportere aftalevarerne, anses for afsluttet senere end 1989.

2) Den bøde, der er pålagt sagsøgeren, nedsættes fra 5 til 3 mio. ECU.

3) I øvrigt frifindes sagsøgte.

4) Sagsøgeren bærer sine egne omkostninger og halvdelen af Kommissionens.

Cruz Vilaça Briët Kalogeropoulos

Barrington Biancarelli

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 7. juli 1994.

H. Jung J. L. Cruz Vilaça

Justitssekretær Præsident